

Work Package: 3

Deliverable 3.5.2: Regional Plan and Strategy for the Social Economy

**Beneficiary: Faculty of Arts, South-West University “Neofit
Rilski”**

Cooperation Programme Interreg V-A “Greece-Bulgaria 2014-2020”

This document has been created within the framework of the project “Cross border Action Plan for the Development and Operation of an Executive Mechanism for the Support and Promotion of Social Entrepreneurship in the context of the Social Economy and Social Innovation” (Action Plan for Social Entrepreneurship) with subsidy contract No. B2.9c.08/02.10.2017. The project is co-funded by the European Regional Development Fund (ERDF) and by national funds of the countries participating in the Cooperation Programme Interreg V-A “Greece-Bulgaria 2014-2020”. The contents of this document are sole responsibility of the South-West University “Neofit Rilski” and can in no way be taken to reflect the views of the European Union, the participating countries, the Managing Authority and the Joint Secretariat.

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № B2.9c.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

"Cross border Action Plan for the Development and Operation of an Executive Mechanism for the Support and Promotion of Social Entrepreneurship in the context of the Social Economy and Social Innovation"
Cooperation Programme INTERREG V-A "Greece-Bulgaria 2014-2020"
Faculty of Arts, South-West University "Neofit Rilski"

D3.5.2. Regional Plan and Strategy for the Social Economy

Abstract

The strategic goals for the development of the social economy in the Blagoevgrad region are conditionally divided into terminal and instrumental ones. The terminal or ultimate goals that social economy development efforts are aimed at include: developing civil society, providing quality living conditions and enhancing people's well-being, developing the economy as well as the social economy's share in it, increasing investments, job creation and opportunities for all. Also: ensuring the full life of local communities; reducing poverty, inequality and inequality; support cooperation at all levels with EU countries.

The strategy includes the following main instrumental goals or objectives - tools: to expand the social enterprise sector in Blagoevgrad region, to become more viable and sustainable; to improve the quality of work of social enterprises, to increase citizens' confidence in their activities; the management of social enterprises should be carried out by highly qualified competent specialists; increasing social enterprise's financial sustainability and independence; to become more institutional and publicly recognizable; maintain a network of social enterprises; to provide scientific support for their activity; make targeted efforts to expand social entrepreneurship education in secondary and higher education; to promote the international perspective of social enterprises, etc.

In the text we look at the unsatisfactory rates of development of the social economy in Bulgaria / respectively in Blagoevgrad region, referring to Eurostat comparative statistics in

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

comparative terms. We analyze the basic prerequisites for the full development of the social economy - the need for targeted efforts to: improve the economic character of the social economy; development of civic engagement; expanding volunteering and donation; entrepreneurial spirit and increasing innovation; overcoming the institutional and public invisibility of the social economy; enhancing civic participation in important state and local decision-making; expanding the activities of social enterprises for the benefit of local communities, etc.

The second part of the text presents a plan for the development of the social economy a plan for the development of the social economy in Blagoevgrad region. It is consistent with the Regional Development Strategy of Blagoevgrad District. The social economy can be successfully involved in the development of many spheres related to improving the quality of life in Blagoevgrad region, especially its participation in the areas with the lowest indicators for the field: health, culture, education, environment. Social economy enterprises should be a leading partner of business and administrative structures for the comprehensive development of tourism in Blagoevgrad region.

As the social enterprises in Blagoevgrad district still have too little international or cross-border activity, we also identify the increase of this activity as an important strategic task.

Стратегия и регионален план за развитие на социалната икономика в Благоевградска област

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Стратегически цели за развитието на социалната икономика в Благоевградска област стр.4
2. Незадоволителни темпове на развитие на социалната икономика в сравнителен план стр.7
3. Основни предпоставки за пълноценно развитие на социалната икономика
 - 3.1.Необходимост от целенасочени усилия за развитие на гражданската активност стр.9
 - 3.2.Необходимост от разширяване на доброволчеството и дарителството стр.15
 - 3.3. Предприемачески дух стр. 15
 - 3.4. Необходимост от повишаване на иновативността стр.20
4. Преодоляване на институционалната и публична незабележимост на социалната икономика стр. 23
 - 4.1.Осмисляне стратегическа важност на социалната икономика стр. 24
 - 4.2.Повишаване гражданското участие при вземане на важни решения на държавно и местно равнище стр.29
 - участие на социалните организации при обсъждане на въпроси, свързани с трудовите взаимоотношения стр.30
 - Социалната икономика –фактор при формиране на политиката стр.31
 - 4.3.Необходимост от изграждане на позитивен образ на социалните организации стр. 32
5. Необходимост от засилване междусекторната активност на социалните предприятия – по посока на сътрудничество с местната и държавна администрация, с други социални предприятия, с медиите и пр . стр.34
6. Необходимост от подобряване стопанския характер на социалната икономика стр.39

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-А Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

7. Необходимост от разширяване дейността на социалните предприятия в полза на местните общности	стр.48
8. Необходимост от набиране на обективни и точни статистически данни за състоянието на социалната икономика	стр. 52
9. Обучение на кадри от сферата на социалната икономика	стр. 53
10. Особената позиция на социалните предприятия от сферата на културата и изкуствата	стр. 55
11. Стратегически възможности за развитие на социалното предприемачество в сферата на културния туризъм	стр. 64

1. Стратегически цели за развитието на социалната икономика в Благоевградска област

В Благоевградска област са регистрирани над 500 неправителствени организации. Обект на нашето изследване, върху основата на което изготвяме настоящата стратегия, са организациите от социалната сфера; областта на културата и изкуствата; културно наследство и културен туризъм – общо около 280. Изследването ни показва, че активно действащи са около половината от тези социални организации¹.

Стратегията е насочена към това социалните предприятия в Благоевградска област да укрепват и се развиват, да бъдат важен елемент от една жизнена икономика, осигуряваща качествен живот, равнопоставеност, преодоляване на бедността и неравенството на хората от региона.

Социалната икономика /разбирана в широк смисъл²/ при своето пълноценно развитие осигурява по-добро качество на живота, справедливост в икономиката, хуманни и

¹ В рамките на проекта бе проведено емпирично изследване, включващо два етапа. На първия етап бе изследван профилът на общо 276 социални организации. Методика на регистрация: проучване на документи, статистически данни, анкетно проучване /кратък вариант/ и пр. На втория етап бе проведено дълбинно изследване с разширена анкетна карта с 49 социални предприятия от социалната сфера; култура и изкуства, културно наследство и културен туризъм. Резултатите от изследването са анализирани в разработката „Анализ на ситуацията на социалното предприемачество в Благоевградска област“.

² Социалната икономика, разбирана в широк смисъл, включва предприятия, при които са налице определени условия, но от всички жизнени сфери на дейност. При пределно тясното разбиране за Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

балансирано условия на труд, развитие на гражданското общество, реално поставяне на човека в центъра на работата на всички институции, дава възможност за по-пълноценен живот на хората, заплашени от социална изолация.

За да структурирам по-ясно стратегическите цели на социалната икономика, ще използваме понятия от теорията за ценностите на Милтон Рокич³. Съвсем условно можем представим целите, включени в настоящата стратегия, на терминални и инструментални. Терминални са основните, крайните стратегически цели при развитието на социалната икономика, а инструментални – целите-средства, механизмите за развитие на социалната икономика, с които ще постигнем желаните крайни цели.

Общата структура на стратегията за развитие на социалната икономика в Благоевградска област има следния вид:

Терминалните или крайните цели, към които са насочени усилията за развитието на социалната икономика:

1. **Развитие на гражданското общество в Благоевградска област**, в което се включва стимулиране на гражданската активност на хората; прозрачност и информираност на гражданите за всичко, което е важно за тях; разширяване на доброволчеството; популяризиране на дарителството и пр.
2. **Осигуряване на качествени условия за живот** и повишаване на благополучието на хората; подобряване на здравето и здравната култура; осигуряване на добро образование. Особено внимание към създаване на добри условия за пълноценно развитие на децата и младите хора. Акцент върху осигуряване на по-качествен активен живот на хората с увреждания и на хората, заплашени от социална изолация;
3. **Развитие на икономиката в Благоевградска област**, както и дела на социалната икономика в нея, увеличаване на инвестициите, осигуряване на

социална икономика тя включва само дейности, насочени към подобряване живота на хора с увреждания и на заплашените от социална изолация. Повече за това – на стр.23 - 27

³ Милтон Рокич обособява два основни вида ценности: терминални и инструментални. Терминални са ценности-цели, това са предпочитаните крайни цели на съществуването - напр. здраве, активен живот, равенство, материално осигурен живот, обществено признание, развитие, сигурност в семейството, щастие за другите и пр. Инструменталните ценности са „инструментите“, ценности-средства за постигане на желаното качество на живота – тук се включват например акуратен, ефективен в делата, смел, образован, отговорен, рационален и пр. (Rokeach, 1973, 1979).

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

работни места и възможности за всички. Разширяване позициите на социалната икономика и превръщането ѝ в желан модел на икономиката за постигане на социална справедливост, равнопоставеност и човешка подкрепа

4. ***Осигуряване пълноценен живот на местните общности*** - запазване и развитие на тяхната специфика, близки отношения, споделен всекидневен и празничен живот и пр. Специално внимание към насърчаване устойчивостта на селските райони, заплашени от изолация и обезлюдяване;
5. ***Намаляването на бедността, неравенството и неравнопоставеността*** в Благоевградския регион;
6. ***Подкрепа на сътрудничеството*** на всички равнища / институционални и публични, икономически и граждански/ на Благоевградска област с Гърция и с другите страни от ЕС. Съвместната работа и постигането на общи цели допринасят за разширяване на международните възможности и глобални перспективи на граничния регион;
7. С особено внимание следва да се развиват онези социални предприятия, които ***подобряват публичния имидж, авторитета и привлекателността*** на Благоевградска област и я превръщат в желано място за културен, рекреационен, спортен, екотуризъм и пр. Това ще повлияе благоприятно и на развитието на икономиката и осигуряване на повече работни места; повишаване качеството на живота и създаване перспективи за развитие на младите хора; намаляване на бедността и неравенството; създаване на условия за интензивен международен обмен в граничната област.

Инструментални цели

1. ***Секторът на социалните предприятия в Благоевградска област да се разширява***, да става по-жизнеспособен и устойчив;
2. ***Качеството на работата на социалните предприятия да се повишава***, да нараства доверието на гражданите към тяхната дейност; Социалните услуги стават все по-разнообразни, да повишават качеството на живота на все повече хора;

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

дейността на социалните предприятия да е обвързана изцяло с реалните проблеми на хората;

3. **Управлението** на социалните предприятия да се осъществява от висококвалифицирани компетентни специалисти, които са в състояние да развиват както социалния, така и стопанския характер на дейността;

4. В нарастваща степен социалните предприятия да придобиват **финансова устойчивост и независимост**, да не зависят във висока степен от външно финансиране. Но при необходимост да имат достъп до инвестициите, от които се нуждаят;

4. Предприятията от социалната икономика в Благоевградска област да стават институционално и **публично по-разпознаваеми**; да се увеличи информираността за тяхната дейност;

5. Да се разширяват, укрепват и **се развиват междусекторните връзки** на социалните предприятия; да се поддържа мрежа на социалните предприятия; да се осигурява научно осигуряване на дейността им;

6. Да се полагат целенасочени усилия **за разширяване обучението** по социално предприемачество в сферата на средното и висше образование; да се създаде Академия за социално предприемачество;

7. **Да се насърчава международната перспектива** на социалните предприятия – особено на онези, които имат потенциал да се интернационализират; да се разширяват връзките между сродните предприятия в граничния регион;

2. Незадоволителни темпове на развитие на социалната икономика в сравнителен план

За съжаление не бихме могли да говорим за добри темпове на развитие на социалната икономика в България /респективно – в Благоевградска област/ в последното десетилетие. Нещо повече – сравнителните статистически данни показват, че в периода 2010-2015 г. процентът на платената заетост в социалната икономика е намалял с 1/3 - т.е. прирастът е отрицателен, при това с огромния процент от минус 32,4! Може би това е обща тенденция, или е характерна за държавите от източния блок,

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

присъединилисе по-късно към ЕС, които трябва да настигат по-богатите държави?
 Нищо подобно – ето каква е обективната картина на промените в платената заетост на социалната икономика в държавите от Европейския съюз за периода 2010-2015 г.:

Развитие на платената заетост в социалната икономика в Европа

Австрия 31,9 %	Германия 7,2 %	Португалия -14,0 %
Белгия -12,7 %	Гърция 0,3 %	Румъния -16,5 %
България минус 32,4 %	Унгария 31,7 %	Словакия 14,9 %
Хърватия 74,5 %	Ирландия -3,6 %	Словения 51,0 %
Кипър 37,8 %	Италия -13,7 %	Испания 9,3 %
Чешка република 1,8 %	Литва -18,3 %	Швеция -61,4 %
Дания -18,7 %	Люксембург 57,3 %	Обединено кралство 3,8 %
Естония 0,5 %	Малта 43,4 %	ОБЩО ЕС-3,6 %
Финландия -2,7 %	Нидерландия -6,7 %	
Франция 2,3 %	Полша -38,3 %	

Източник: CIRIEC/ЕИСК

Както се вижда, ако изключим Швеция, България е държавата с най-висок отрицателен прираст от минус 32,4%, като след нея са Дания и Румъния с почти двойно по-нисък отрицателен прираст/-18,7%, -16,5%/. Същевременно примерно Хърватия е с положителен прираст от 74,5%, Люксембург - с 57,3%, Словения с 51,9%, Австрия 31,9%, Унгария 31,7%.

И още малко сравнителни данни, които показват незавидната позиция на България за платената заетост в социалната икономика спрямо общата платена заетост:

Платена заетост в социалната икономика спрямо общата платена заетост

/Работещо население на възраст 16 – 65 г./

Австрия 7,6 %	Германия 6,7 %	Полша 2,3 %
Белгия 9,0 %	Гърция 3,3 %	Португалия 5,0 %
България 2,8 %	Унгария 5,6 %	Румъния 1,7 %
Хърватия 1,0 %	Ирландия 5,0 %	Словакия 2,1 %
Кипър 2,0 %	Италия 8,8 %	Словения 1,2 %
Чешка република 3,3 %	Латвия 2,2 %	Испания 7,7 %
Дания 5,9 %	Литва 0,6 %	Швеция 4,2 %

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

Естония 6,2 %	Люксембург 9,9 %	Обединено кралство 5,6 %
Финландия 7,7 %	Малта 1,3 %	ОБЩО ЕС 6,3 %
Франция 9,1 %	Нидерландия 9,8 %	

Източник: CIRIEC/ЕИСК

Докато за Европейския съюз заетостта в социалната икономика е средно 6,3%, в България тя е два пъти по-ниска: едва 2,8%. А има и държави като Франция с 9,1%, Белгия 9,0%, Италия 8,8% и пр.

Кави са причините за тази нерадостна картина? Уж в последните години се дават немалко средства за развитие на социалната икономика, Министерство на труда и социалната политика публикува през 2011 г. Национална концепция за социална икономика; на всеки две години се изготвя и реализира План за развитие на социалната икономика /публикувани са планове за 2014-2015г., 2016 – 2017г., 2018-2019 г./.

Разгръща се активна проектна дейност в тази насока. Най-накрая - през м.май 2018 г. излезе с години чаканият проектно-закон за регламентацията дейността на социалната икономика.

По наше мнение съществуват основополагащи дефицити, които пречат развитието на социалната икономика, въпреки конкретните усилия да подкрепата ѝ – необходимото минимално критично ниво сред гражданите на:

- гражданска активност;
- предприемачески дух и бизнес мислене;
- иновативен дух;
- загриженост за добруването на местната общност;
- системен подход - разбирането, че всички елементи от системата на социалната икономика са взаимосвързани и ако искаме да се напредне в нея, следва да разбираме за връзките ѝ с останалите и да изграждаме цялостна стратегия за стимулиране и развитие на елементите – фактори за изграждане на добре действаща социална икономика. Необходимо е постоянно целенасочено внимание и усилия за подобряване на тези показатели, за да имаме успехи в развитието на социалната икономика.

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

3. Основни предпоставки за пълноценно развитие на социалната икономика

3.1.Необходимост от целенасочени усилия за развитие на гражданската активност

Много важна основа за развитие на социалната икономика е гражданската активност на хората. За съжаление данните показват, че в България гражданската активност е изключително ниска. Не открихме конкретни данни за Благоевградска област, но нямаме основания да смятаме, че тук положението е по-различно.

Според резултатите от изследване, проведено през 2009 г. от Институт „Отворено общество“ на въпроса „Are you personally active in one or more of the above activity areas or organisations?“ 93,8% от гражданите отговарят отрицателно. Нещо повече – 82,5% от тях заявяват, че и в бъдеще нямат намерение да се включват в граодански активности, а 10,5% не знаят дали биха го направили⁴.

Подобни са и резултатите от проведеното в периода 2009 – 2010 г. изследване на гражданската активност /извадката е представителна и включва 1500 души/

Do you take part in any organisation or activity?

- ***Social hospices for elderly, disabled or vulnerable groups*** YES 1.4% NO 98.0% Do not know 0.1% No answer 0.5%
- Religious or church organizations YES 1.3% NO 98.4% No answer 0.4%
- ***Art, music, educational or cultural activities*** YES 4.8% NO 94.8% No answer 0.
- Political parties or groups YES 4.0% NO 95.6% No answer 0.4%
- ***Local communities actions fighting poverty, employment, housing conditions, minorities' rights*** YES 0.9% NO 98.2% Do not know 0.1% No answer 0.8%
- ***Humanitarian relief or human rights*** YES 0.4% NO 98.9% Do not know 0.3% No answer 0.5%
- ***Preservation of the architectural heritage***, protection of the environment, animal rights YES 1,9% NO 97.6% Do not know 0.1% No answer 0.5%

⁴ CIVIL SOCIETY IN BULGARIA:Has our dream come true?NGOs versus Spontaneous Civic Activism?Comparative research of Central and Eastern European Civil Societies Grant Number CBI_2009_11 (Civil Europe Association)p.49

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

- Professional unions YES 3.6% NO 95.9% Do not know 0.1% No answer 0.3%
- Work with youth groups YES 1.5% NO 98.0% No answer 0.5%
- **Sport and recreation** YES 4.3% NO 95.3% No answer 0.3%
- Women movements YES 0.9% NO 98.6% Do not know 0.1% No answer 0.5%
- Peace movements YES 0.4% NO 99.0% Do not know 0.2% No answer 0.5%
- **Voluntary health organizations** YES 0.9% NO 98.6% Do not know 0.0% No answer 0.4%
- Other groups YES 1.6% NO 97.5% No answer 0.9% None YES 81.5%⁵

/Sample: all respondents, EVS, 2008/

Недвусмислено резултатите показват много слаба гражданска активност. А ако тя липсва, откъде очакваме да се появят инициативите, иновативността, енергията за стартиране и развитие на социалната икономика?

Поради това основополагаща стратегическа задача за развитие на социалната икономика е полагане максимални усилия за активизиране гражданската активност на хората – особено на младежите.

Горните резултати са много интересни и важни и с друго – ***те показват по сфери на активност какви са нагласите, интересите и свързаното с тях реално поведение на хората.*** Според резултатите на първа позиция излиза активност в сферата на „Art, music, educational or cultural activities“ – с 4,8%. На втора - Sport and recreation с 4.3% . На трета - Political parties or groups 4.0%. А

Онези дейности, които традиционно се свързват със социалната икономика – грижа за хора с увреждания, заплашени от социална изолация и пр. имат твърде скромно представителство: Social hospices for elderly, disabled or vulnerable groups - 1.4% ; Local communities actions fighting poverty, employment, housing conditions, minorities’ rights 0.9%; Humanitarian relief or human rights 0.4% и пр.

⁵ Open Society Institute – Sofia (OSI-S) data on Civil Society Index, CIVICUS, surveys conducted February-April 2009. Comparative research of seven CEE countries, entitled “Has our Dream become true” (2009-2011). The research was funded by Trust for Civil Society in CEE and organised and co-ordinated by Civil Europe Association, Hungary.

Не са лицеприятни тези данни, но обективната картина на социалната активност, на нагласите и интересите на хората е именно такава. Какво трябва да се направи – да се критикуват хората как може да са толкова неактивни в помощ на социално слабите, а са активни в сферата на културата? Подобен подход би напомнял на лекар, който се кара на пациентите си, че са болни, а не взема мерки за подобряване на здравето им. Когато планираме цялостна стратегия за това как съдействаме за повишаване гражданската активност, е уместно да „се хванем“ за това, което хората най-много харесват, да създаваме условия да се активизират все повече желаната дейност и вече като усетят удоволствието от своята гражданска активност, постепенно да ги въвлечаме – с интелигентна и умела пропаганда, със специални похвати /има много дебели томове, изписани за това/ - в дейности, които не са много популярни, но са хуманни и социално ангажирани - като грижа за възрастните и слабите, заплашените от социална изолация и пр. Подобен подход е научно обоснован - при изграждане на ефективни стратегии за промени в нагласите и поведението, по-ефективно е оказването на минималния необходим натиск. В противен случай хората правят нещо под натиск /подчиняват се на натиска/, но не променят нагласите си. При първа възможност те се оттеглят от нехаресвания вид активност.

Ако хората реално проявяват най-висока гражданска активност в сферата на културата, изкуствата, образованието – това следва да се уважава и използва за постепенно разширяване на сферите на проява на активността. Активността в любимата гражданска сфера би била катализаторът, който постепенно ще тласне напред и активност в други, социално желателни сфери.

За неразбиране и несъобразяване с предимствата на този механизъм за повишаване гражданската активност на хората съдим по публикувания наскоро Проект-закон за социалната икономика – той един замах поставя извън социалната икономика всичко, което не е помощ за хора с увреждания и заплашени от социална изолация. Вярно е, че българите имат милстиво сърце – те са склонни да даряват за хора в нужда, болни и пр. Но в случая говорим за друга форма на гражданско участие – активна, съзидателна гражданска инициатива – именно тя е в основата на социалната икономика. Според

данни от друго изследване на Институт „Отворено общество“⁶ за 2016 г. 18% от респондентите са отбелязали, че са се подписали под различни петиции и едва 5% - че са участвали в инициативи на НПО.

Всяка форма на гражданска активност е крачка напред, но за каузата на социалната икономика и социалното предприемачество особено важна е съзидателната активност, свързана с участие за реализация на социално значими за местната общност цели.

Все пак се забелязва се известен ръст в годините, доколкото през 2013 г., когато според резултатите от подобно изследване 16% от хората са проявили активност. За нашето изследване са интересни резултатите от въпроса “Според Вас кои са най-автентичните представители на гражданското общество /с възможни до 5 отговора/. Отговорите показват вижданията, нагласите, очакванията за това кои са водещите активни фигури в гражданското общество:

- НПО – 68%
- активни граждани – 58%
- местните общности – 26%
- протестиращите граждани – 21%
- еколозите – 18%
- в България няма автентично гражданско общество – 18%
- студентите – 15%
- лидери на мнение в социалните мрежи 13%
- блогърите 11%
- медиите – 10%
- българите, живеещи в чужбина – 10%
- организации на бизнеса – 9%
- профсъюзите – 7%
- пенсионерите – 3%

⁶ Представителното емпиричното изследване “Активните НПО в България през 2017 г.” е проведено от екип от Институт “Отворено общество”. Методиката на регистрация включва проучване мнението на активни НПО; мнение на експерти; национално представително изследване на общественото мнение; провеждане на 7 тематични фокус групи и анализ на документи

- футболните фенове – 2%

- фермери – 2%

Неправителствените организации като юридически оформени граждански структури се припознават като най-автентичните представители на гражданското общество. На втора позиция с 58% излизат активните граждани – това е добре. Но това означава не само, че „чашата е наполовина пълна“, но и че „чашата е наполовина празна“, т.е. , че за останалите 42% активността на гражданите не е водещ признак на гражданското общество, т.е. не само на поведенческо равнище /виж резултатите по-горе/, но дори и на когнитивно равнище нагласите поне на половината от респондентите не включват гражданската активност като автентичен показател за гражданското общество!

Интересен за нашата стратегия е и следният резултат: на трета позиция с 26% излизат местните общности като автентични представители на гражданското общество. Едва ¼ от респондентите припознават в местните общности субекти на гражданска активност – примерно за съвместни инициативи за подобряване на благосъстоянието си. Освен за нагласите им, този резултат говори и за обективното състояние на гражданската активност – местните общности имат ниска гражданска активност.

Създаване на среда за стимулиране гражданската активност на местните общности – това е следващият акцент в нашата стратегия.

Интересен е и резултатът за ролята на новите медии като автентични представители на гражданската активност: лидери на мнение в социалните мрежи 13%; блогърите 11%; медиите – 10%. Непрекъснато се подчертава значимостта на новите медии за формиране на гражданска позиция и активност, а тук те са посочвани далеч по-рядко спрямо резултатите за НПО и активните граждани.

Изводите: „These findings show low levels of civic engagement combined with low interpersonal and public trust which is conducive to fragile societal relations and inability to sustain social solidarity. Lack of sustainable societal connections and low trust combined with low levels of civic engagement and participation in civic and voluntary activities hinders the process of building social capital and of developing civil society (Putnam 1993). Citizens are

believed to prefer informal ways of participation, driven by personal interest and concern rather than the common good⁷.

- **Индексът на гражданско участие**⁸, който се измерва за първи път в България от Българския център за нестопанско право и Форум Гражданско участие, сочи обща оценка **3.39** по скала от нула до шест. Съгласно разработената методология, оценка от 3.39 означава **състояние на развиващо се гражданско участие**. С други думи гражданското участие в България не е високо, не е достатъчно ефективно, често е спорадично и неразбрано сред общността.

При изграждане на стратегия как целенасочено да се съдейства за повишаване гражданската активност на хората е важно как те самите обясняват ниската си активност. На въпроса *Now I will tell you some reasons, people say, why they are not active in organizations. Please tell me, which of them apply to you?* /Source: Bulgarian Survey 2010/ респондентите отговарят така:

- Have no money to support them 81.5%
- No time 65.6 %
- I do not believe that civic activism could change anything 62.6%
- Solving those problems should be done by other actors, not by civic ones 61.8%
- Not interested in principle 57.8%
- Health conditions do not allow me to be active 17.2%
- I had been active but I got disappointed 7.8%

На първа позиция със значителните 81,5% излиза, че липсата на активност е поради липсата на пари; на следващо място с 65,% - че нямат време – бихме казали, това са дежурните отговори за самозащита. На трето– доста обезкуражителното твърдение, че не вярват, че гражданските активности могат да променят каквото и да е; още толкова смятат, че проблемите могат да се решат от други, не от гражданите. Сходен е и отговорът, че липсва интерес за подобни неща.

⁷ CIVIL SOCIETY IN BULGARIA:Has our dream come true?NGOs versus Spontaneous Civic Activism?Comparative research of Central and Eastern European Civil Societies Grant Number CBI_2009_11 (Civil Europe Association)p.31

⁸ Индексът се базира на три изследвани области - Среда на гражданско участие – 3.29; Практики на гражданското участие – 3.59 и Промени, до които води гражданското участие – 3.35. Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

Доколкото липсата на пари или време звучат като дежурни, премливо звучащи извинения, истината по-скоро се крие в излизащите на следващите три позиции отговори – хората не вярват, че с гражданска активност могат да се решат проблемите. Тези нагласи не дават особени шансове за развитие на гражданската активност. Необходимо е да се разработват и прилагат внимателно промислени стратегии за това как могат тези нагласи да се променят в положителна посока. Мерките, които залагаме по-нататък в стратегията – усилия за разпознаваемост от хората и от институциите на предприятията от социалната икономика, активна работа с медиите и представяне положителни резултати от дейността на социалните организации, междусекторните партньорства – с представители на държавата, на местната власт, на младежки организации и пр. – биха работили в полза на изграждане на позитивни нагласи за повишаване на гражданската активност.

3.2. Необходимост от разширяване на доброволчеството и дарителството

Сериозен ресурс за разширяване, обогатяване, повишаване качеството на социалната икономика в Благоевградска област е доброволчеството. Тази форма у нас има богато минало, скромно настояще и, надяваме се, добро бъдеще. В развитите държави от ЕС /а и по света/ доброволчеството в най-разнообразни жизнено сфери е широко разпространена практика. У нас, бихме казали, днес то прохода.

Според данни за Световния дарителски индекс ⁹ равнището на дарителството и доброволчеството в България са много ниски – България се нарежда чак на 127 място от общо 139 държави. Индексът се базира върху резултатите от три показателя: помощ на непознат; даряване на пари; доброволчество.

Ето данни за позициите ни в региона:

⁹ **Световният дарителски индекс на КАФ (CAF World Giving Index)** се основава на данни от Световното проучване на Галъп (Gallup's World Poll), осъществено сред 146 000 души в 139 страни, които заедно представляват около 95% от населението на света. В България са интервюирани 1000 души в периода 18 май – 4 юли 2016.

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

Държава	Позиция в региона	Място в света според Световен дарителски индекс	Световен дарителски индекс	Помощ на непознат	Даряване на пари	Доброволчество
Румъния	1	80	31%	60%	24%	9%
Украйна	2	90	29%	42%	29%	16%
Република Молдова	3	97	27%	40%	24%	17%
Словакия	4	102	26%	33%	30%	16%
Полша	5	105	26%	37%	27%	13%
Беларус	6	117	22%	27%	20%	20%
Унгария	7	119	21%	36%	17%	9%
Русия	8	124	20%	30%	17%	12%
България	9	127	19%	34%	17%	5%
Чешка Република	10	128	18%	23%	18%	14%
Средни стойности за региона			24%	36%	22%	13%

Както се вижда от данните, зле сме по всички показатели, но при доброволството сме най-зле с нашите 5% – с най-малко два пъти по-ниски показатели от държавите от нашия регион и на 138 място от общо 139-те държави в света /след нас е само Армения с 4%/.

- Общият брой на доброволците, които работят в НПО през 2014 г., е 95 723.

Общият брой на лицата, членуващи в НПО през 2013 г., е 1 880 381, а през 2014 г. (по предварителни данни) – 2 004 180

- 20 % от всички социални услуги, финансирани от правителството, са делегирани на НПО.¹⁰

Там, където няма достатъчно ресурси, а има много възможности за разширяване на дейността, които не се реализират поради липса на достатъчно работни ръце, където има потребност от нови, свежи идеи, практики, знания, опит, където има нужда от индивидуална работа с хора, е уместно да се потърси помощта на доброволците.

¹⁰ Източник: Индекс за устойчивост на НПО за 2014.

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

Ползата от подобно сътрудничество е многостранна – за институцията доброволците са не само помощници, те са съмишленици, иноватори, застъпници, двигател на общността.

Доброволецът от своя страна също „събира дивиденди“ от помощта, която оказва – той обогатява живота си, има лична кауза, трупа ценен опит, развива незаменими умения като отговорност, организационен опит, работа в екип, комуникативност. И още нещо – от изследвания става ясно, че немалка част от работодателите преценяват доброволческата работа като също толкова ценна, колкото и платената - при равни други условия те биха наели човек, занимавал се с доброволен труд.

Да не говорим за сериозния резерв от отлични професионалисти, оттеглили се от активна дейност, които с удоволствие биха се включили в полезна кауза, свързана с компетенциите си.

Съществуват добре разработени ръководства за това как следва да се организира една доброволна дейност – напр. първа крачка при набирането на доброволци е пускането на подходяща обява – ясна и добре структурирана, с адекватно подбран канал и добро позициониране. За по-добро ориентиране в проблематиката може да се потърси и професионална помощ – в Благоевградска област има 7 НПО-та, свързани с насърчаване на дарителството и доброволчеството, като около половината от тях със сигурност са активни /с обновен през 2017 г. сайт/.

Хората нямат достатъчно познания и нагласа за важността на доброволчеството като много важна актуална тенденция за привличане на граждани от различни слоеве в най-разнообразни дейности от обществения живот.

Вероятно дарителството и доброволчеството в Благоевградска област биха се повишили, ако активно се използва модерната форма „социално инвестиране“, а не чиста филантропия – т.е. въвличане с лично участие в съответното начинание. Според Е. Баракова, изпълнителен директор на Фондация Всауе „Модерните социални инвеститори могат и желаят да бъдат повече ангажирани в избраната социална цел, да ѝ помагат с уменията и контактите си, вместо просто да напишат един чек. Макар и в

България да нямаме статистически сериозни данни за това, опитът на Фондация ВCause показва такива примери и у нас“¹¹.

Така ползата от социалното инвестиране е двойна – увеличава се делът на доброволчеството, но и на реалната гражданска активност .

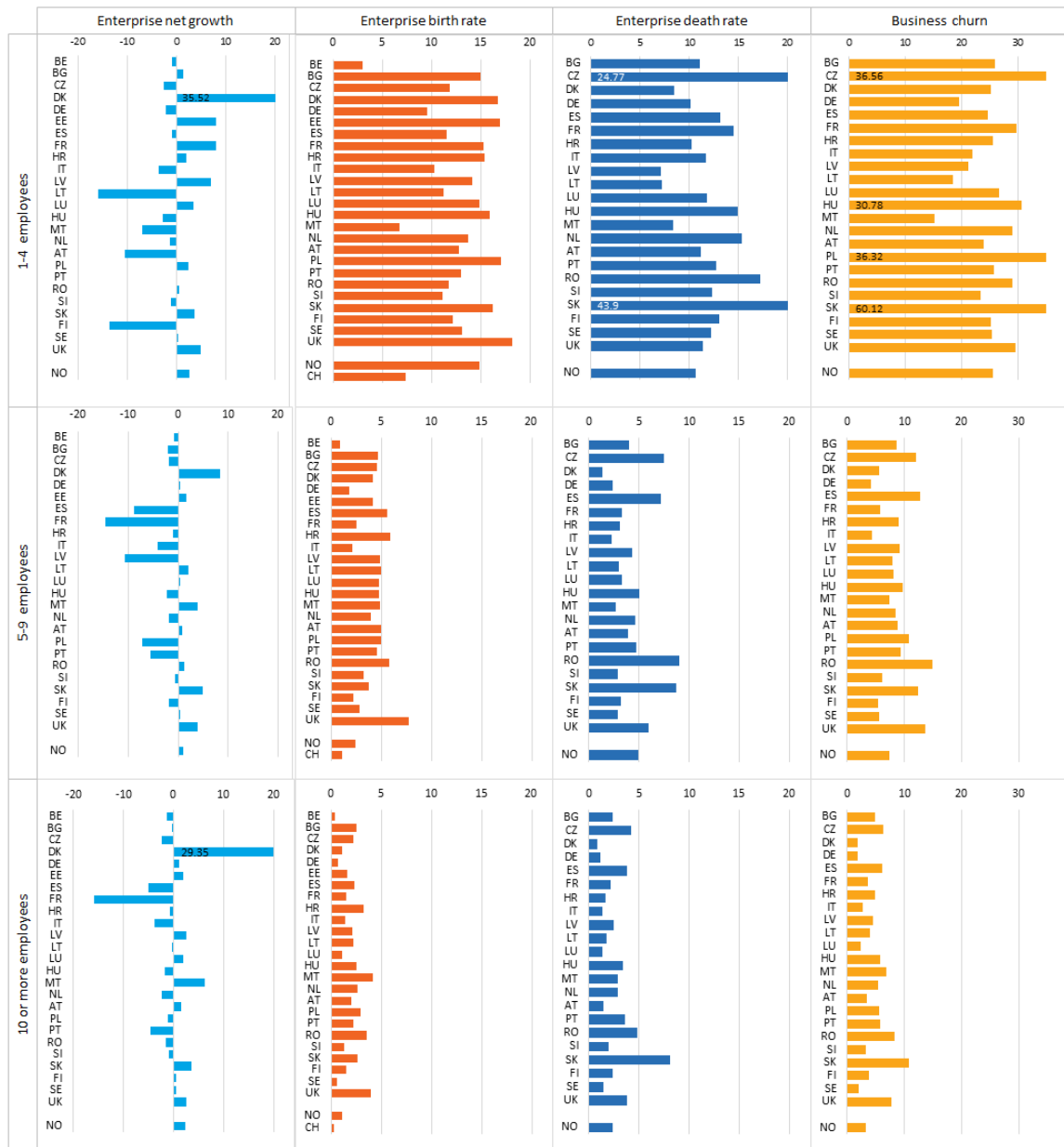
3.3.Предприемачески дух

Според резултатите от някои въпроси на проведеното от нас емпирично изследване със социални предприемачи оставаме с впечатлението, че те се чувстват неудобно да говорят за стопанския характер на своя бизнес, изтъкват на преден план само мотиви, свързани с желанието да помагат на хората и пренебрегват необходимостта да се печелят пари от социалното предприемачество, за да може то да се развива с вътрешни финансови ресурси.

Тук следва да направим една социокултурна скоба. В България по време на социалистическия режим /1944 – 1989 г./частното предприемачество беше забранено. При налагането на режима са били одържавени всички частни фабрики, закрити са дребните бизнеси. 45г години „предприемач“ „собствен бизнес“ са непознати думи във всекидневния български език. Няколко поколения българи живеят в тази среда. Те са родители на днешните млади хора. Да се върне положителната конотация на понятието „предприемач“ е бавен процес.Още повече, че веднага след смяната на режима, в мътните води на прехода избуяха сенчести бизнеси, кражби, злоупотреби, бизнесмени, които бяха по-скоро крадци и пр. Не стига че с новото се свиква трудно, но и в зората на предприемачеството то бе доста компрометирано.При това положение е съвсем естествено общественото мнение да се отнася скептично към предприемачеството и е напълно обяснимо защо респондентите ни оставят на заден план своя предприемачески/или бизнес интерес. Сравнителните статистически данни на Евростат показват, че по показатели за предприемачеството / Нетен растеж на предприятието на работодателя, разкриване, приключване, бизнес по класове предприятия, 2013/ България заема средна позиция сред европейските държави.

¹¹ Е.Баракова Изпълнителен директор на Фондация ВCauseСветовният дарителски индекс на КАФ’ 2017
Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

Ако сравним данните, касаещи България, по класове предприятия, /бихме отбелязали следното:

Нетен растеж на предприятията: прирастът е положителен само в малките предприятия с 1 до 4 наети лица. При по-големите предприятия прирастът е отрицателен.

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

Създаване на нови предприятия: при малките предприятия 15%, при средните 5%, при големите 2,5%

Закриване на предприятия: при малките предприятия 11%, при средните 4%, при големите 2,5-3%

Бизнес: при малките предприятия 27%, при средните 9%, при големите 6%

Очевидно движението при малките предприятия е най-интензивно – само при тях има положителен ръст, далеч по-често се създават нови предприятия, но и по-често се закриват, бизнесът е с двойно и тройно по-висок процент. Доколкото предприятията от социалната икономика у нас обикновено са малки предприятия, можем да допуснем, че горните данни като тенденция принципно могат да се отнасят и за тях.

В социокултурен план ние сме в неблагоприятна позиция за развитие на предприемачеството в социалната сфера поради прекъсване на предприемаческия дух и традиции с поне 45 години, покупателната способност на населението е ниска, все още предприемаческият дух не е сред най-ценените и подкрепяни качества в социума .

Бизнес средата също не е много благоприятна – законодателството ни се нуждае от промени, помощта за финансирането им – също и пр. Важни документи на европейско равнище, които очертават тенденциите в развитието на малките предприятия са Европейската харта за малките предприятия¹² и Закона за малкия бизнес¹³.

Все още ниско е равнището на сътрудничество на социалните предприемачи с научните и университетски центрове и големия бизнес /известна е практиката малки фирми да са подизпълнители на големи корпорации/. При междусекторните връзки също има какво да се желае.

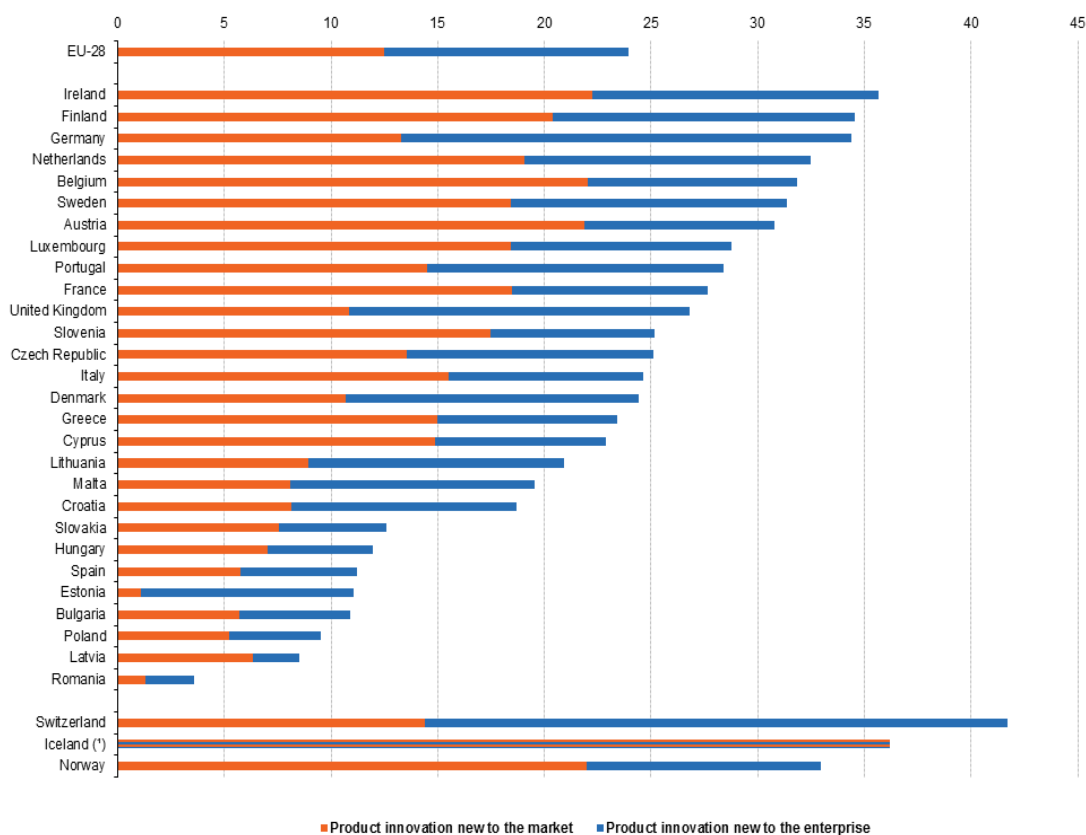
¹² [Европейската харта за малки предприятия](#) е приета от Съвета на министрите на ЕС през юни 2000 г. в гр. Санта Мария да Фейра (Португалия). В нея се отбелязва, че малките предприятия са гръбнакът на икономиката на Европа и ключът към нейната конкурентноспособност.

¹³ Small Business Act for Europe” (SBA)

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

3.1.4. Необходимост от повишаване на иновативността

За съжаление в България показателите за иновативност са много ниски. Сравнителните данни показват, че по равнище на иновативност сме в края на класацията на европейските държави – след нас са само 3 държави /Румъния, Латвия и Полша/. А при държави като Швейцария /42%/, Ирландия /37%/, и Норвегия /33%/, иновативността е средно 3 пъти по-висока. Спрямо средното за Европейския съюз: докато за България процентът иновативност е около 12, то за ЕС е два пъти по-висок – 24%. Данните са от м.март 2017 г.¹⁴

Note: the survey reference period was 2012–2014.

(*) Data are only available for the total.

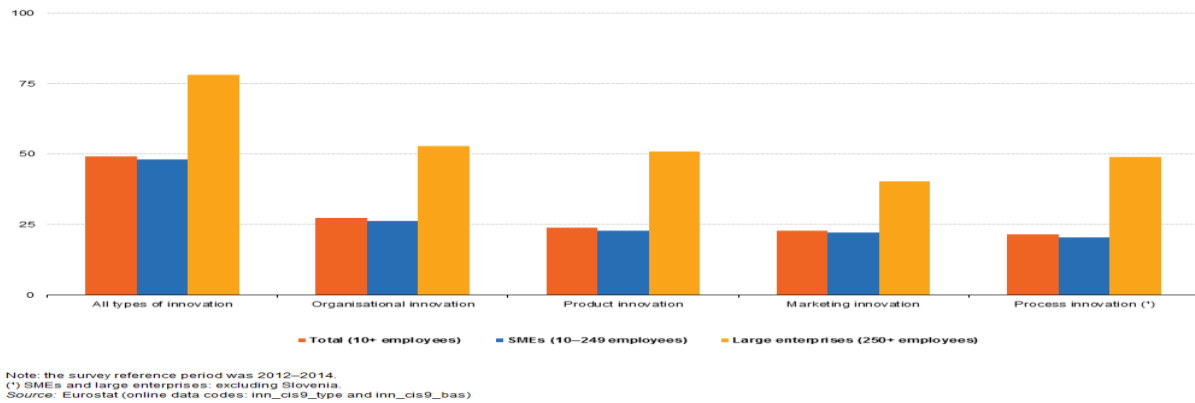
Source: Eurostat (online data code: inn_cis9_prod)

По принцип тенденциите в сферата на иновациите не са в полза на малките предприятия- при тях всички видове иновации - организационни, продуктови,

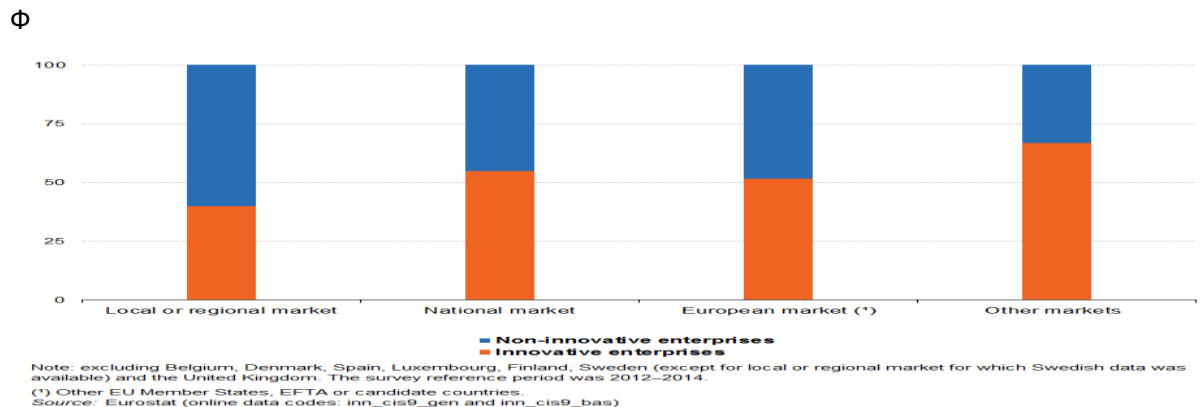
¹⁴ Eurostat Statistics Explained. Innovation statistics. Data from march 2017

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № B2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

маркетингови и процесни - са с почти два пъти по-ниски показатели от тези при големите предприятия:

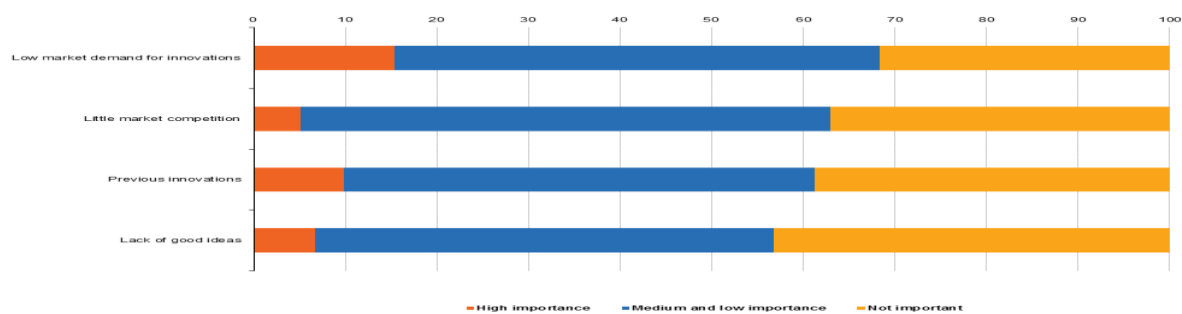

При локалните/регионалните пазари /какъвто е нашият случай със социалните предприятия от Благоевградска област/ съотношението неинновативни/инновативни предприятия е около 40/60 в полза на неинновативните. Докато при националните, европейски и други видове пазари съотношението е в полза на иновативните предприятия:

Каква е относителната тежест на факторите, влияещи върху степента на иновативност – това е важен проблем, доколкото освен за обща ориентация, дава насоки за посоката на усилията, които следва да се приложат за подобряване на иновативността. Ето и факторните влияния:

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

Note: excluding Belgium, Denmark, Germany, Ireland, Spain, Slovenia, Finland, Sweden and the United Kingdom. The survey reference period was 2012–2014.
Source: Eurostat (online data codes: inn_cis9_noin and inn_cis9_bas)

Ниски изисквания на пазара за иновации 15,4%

Предходна иновативна активност 10 %

Липса на добри идеи 7%

Ниско равнище на пазарна конкуренция 4%

Това означава, че една стратегия за повишаване иновативността на социалната икономика в Благоевградска област следва да набляга преди всичко на повишаване пазарните изисквания за иновации, на следващо място – поява на добри идеи и на трета позиция – пазарната конкуренция.

Впрочем, ето и анализ на резултатите от авторите на изследването:

„When asked why they did not innovate, some 16.7 % of non-innovative enterprises in 2012–2014 reported that they considered innovating but that the barriers to innovation were too large, the vast majority (83.0 %) of the remaining non-innovative enterprises stated that they simply did not have any compelling reason to innovate. Around one in six (15.4 %) non-innovative enterprises in the EU stated that there was a low level of market demand for innovations and that this reason carried a high degree of importance in deterring them from innovative activity during the period 2012–2014, while 52.9 % gave this reason a medium or low degree of importance (a total of 68.3 %). Relatively high shares of non-innovative enterprises also stated that they gave at least some importance to a range of other factors that prevented them from considering innovating: 63.0 % that there was a low level of market competition (5.1 % giving this reason a high degree of importance); 61.3 % stated that previous innovations deterred them (9.8 % gave this reason a high degree of importance); and 56.8 % cited a lack of ideas (6.7% giving this reason a high degree of importance). In the EU Member States, a low level of market demand was generally cited as the most highly important reason deterring enterprises from innovative activity (see Figure 6); in Italy, Cyprus and Greece this reason was considered highly important for preventing innovation by more

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

than a quarter of non-innovative enterprises in 2012–2014. Latvia and Poland were the only Member States (among those for which data are available) to report a higher share of enterprises citing an alternative; in both cases, the most common reason considered to be highly important for preventing innovative activity was a lack of good ideas“.

4. Преодоляване на институционалната и публична незабележимост на социалната икономика

Социалната икономика в Благоевградска област все още е до голяма степен институционално незабележим сектор. Вярно е, че има обективни предпоставки за това – приносът ѝ за икономическото развитие или трудовата заетост все още е минимален, институциите /а и гражданите/ гледат на нея като сектор, касаещ твърде малка част от гражданите /уязвимите социални групи/, тя е сравнително нов сектор, при това без ясни обективни параметри /да не забравяме, че за да се отчетат от статистиката, социалните предприятия у нас ако желаят, се самоопределят като такива въз основа на 3-4 критерия/, липсва консенсус върху определението, отличителните ѝ черти и граници и пр. Като чуят за социална икономика, хората обикновено си представят само кооперациите за хора с увреждания.

Май подобна е и концепцията при Проекта за закон за социалната и солидарна икономика от м. май 2018 г. – така необходим и очакван. Той се появява с едно определение за социалната икономика, издържано в духа на началото на модерността, основаващо се само върху необходимостта на ограничената целева група на хора с увреждания и хора, заплашени от социална изолация. И това във време, когато обществото се нуждае от нови виждания, концепции, стратегии и планове за различно, постмодерно социално и икономическо устройство, модел за което може да се види при социалната икономика.

За постигане на институционална „забележимост“ не е достатъчно да се формира институционално звено – отдел към министерство, община и пр., което да се занимава с въпросите на социалната икономика. Решаването на проблема предполага много по-широки мерки. Гражданската активност на българите е ниска; местните общности не се разпознават като автентични носители на гражданска активност; слабо е доверието към

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

гражданските организации – това е реалността. Логично е при това положение социалната икономика в България да е институционално и публично незабележима. Поради това следващата много важна крачка в стратегията за развитие на социалната икономика в Благоевградска област е да се полагат сериозни усилия на всички равнища за излизане от инкогнито- позицията. Нашето изследване показва, че гражданите /а и институциите/ се нуждаят от по-задълбочено и комплексно разбиране за важността на социалната икономика.

4.1.Осмисляне стратегическа важност на социалната икономика

Основна отличителна черта и най-важно постижение на съвременната социална икономика е позицията ѝ на свързващо звено между капиталистическия сектор, представящ пазарните отношения и бизнес интересите от една страна, и публичния сектор – сектора на обществените интереси и обществената ползност – от друга. Въпреки сравнително скромното ѝ присъствие днес в икономическата сфера на България – респективно на Благоевградска област, тази нейна позиция определя стратегическата ѝ важност за развитието на обществото ни в бъдеще.

Социалната икономика отговаря на нови обществени потребности, появили се в последните десетилетия, на нови тенденции като хуманизация и пр., „Социалната икономика си създава репутация на необходим институт за стабилен и устойчив икономически растеж, по-справедливи доходи и разпределение на отгответо, постигане на съответствие между услугите и потребностите, увеличаване на стойността на икономическите дейности, които обслужват обществени нужди, коригиране на неравновесията на пазара на труда и задълбочаване и засилване на икономическата демокрация“¹⁵.

Струва ни се, че тази значимост на социалната икономика в съвременното общество е убягнала от визията на авторите на проекто-закона за социалната и солидарна икономика. В публикувания през м. май 2018 г. текст **“Проект на закон за**

¹⁵ СОЦИАЛНАТА ИКОНОМИКА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ Обобщение на доклада, изготвен за Европейския икономически и социален комитет от Международния център за изследвания и информация за публичната икономика, социалната икономика и икономиката на кооперациите (CIRIEC). Автори: Rafael Chaves и José Luis Monzón, , стр. 62

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

предприятията от социалната и солидарна икономика“ по наше мнение обхватът на социалната икономика се определя твърде ограничено. Текстът на член 2 от проектозакона гласи: „Този закон има за цел развитието на социалната и солидарна икономика, като стопански отрасъл със специални правила с оглед: 1. подобряване на достъпа до заетост и обучения за придобиване или усъвършенстване на професионалната квалификация с цел повишаване на жизнения стандарт **на хора от уязвимите групи**; 2. създаване на условия за оказване на подкрепа на лицата от **уязвимите групи** за социално включване и самостоятелен начин на живот; 3. **намаляване на социалното неравенство** и устойчиво териториално развитие“/ к.м. – М.В./ .

Какво се оказва: цялата сила на мощния, комплексен съвременен инструмент за демократично развитие, за разгръщане на гражданската активност, за нов тип по-хуманна регламентация на трудовите и социални отношения в обществото - социалната икономика, тя е сведена единствено до помощ за хората от уязвимите групи, за намаляване на социалното неравенство /и със скромната, „пришита“ добавка „и устойчиво териториално развитие“, което по-нататък в текста не се развива /.

По наше мнение подобно драстично ограничаване сферата на дейност на социалната икономика е остаряло и не съответства на съвременните социални, икономически, културни и пр. реалности.

Поради изключителната важност на проблема, ще си позволим да представим доказателства за широко третиране на социалната икономика в други европейски държави.

Във **Франция** през 2014 г. е приет закон за социалната и солидарна икономика. В неговия чл.1 същността и основните параметри на социалната и солидарната икономика се определят така: „Начин на предприемачество и икономическо развитие, **приложим за всички области на човешката дейност** /к.м. – М.Вълкова/, в която участват частноправни юридически лица, отговарящи на следните кумулативни условия: 1°. Целта, която преследват не се състои единствено в разпределение на печалбите; 2°. Демократично ръководство, определено и организирано от устава.....

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

3°. Управление, отговарящо на следните принципи: а) печалбите са предназначени главно за продължаване и развитие на дейността на предприятието; б) формираните задължителни резерви са неделими и не подлежат на разпределение

Законът за социалната и солидарна икономика на Франция включва в рамките ѝ всички области на човешката дейност.

В законодателството на **Великобритания** са залегнали три основни групи дейности, принадлежащи към социалната икономика: на първо място - традиционните дейности, насочени към хора в неравностойно социално положение и хора с увреждания; образователни дейности, професионално обучение, грижа за деца и пр. Втора група - дейности, свързани с природозащитни цели – опазване и развитие на околната среда, рециклиране, производство на стоки с ниско равнище на замърсяване на околната среда и пр. И на трета позиция са **дейностите, свързани с възстановяване и развитие на местните общности, като тук се отнасят и дейности, свързани с навлизане на информационните технологии, медии, изкуства, консултантска дейност, дизайн, печат и пр. Очевидно рамката на социалната икономика във Великобритания също е широка**

В Закона за социална икономика на **Италия**, чл. 2 гласи „Регламентирани дейности на социалното предприятие: социални и здравни услуги; образование, обучение и професионално обучение; културни дейности от социален интерес с образователна цел; въздействия и услуги, насочени към опазване и подобряване условията на околната среда и разумното и рационално използване на ресурсите; въздействия за опазване и подобряване на културното наследство и ландшафт; университетско и следдипломно образование; научни изследвания от особен обществен интерес; организация и управление на културни, художествени или развлекателни дейности от обществен интерес; осигуряване на масови комуникации; организиране и управление на туристически културни или религиозни дейности от общ интерес; сътрудничество за развитие; търговска, производствена, образователна и информационна дейност; промоция, представителство, лицензиране на марки, сертифициране, извършено в рамките на или в полза на вериги за доставка на справедлива търговия; дейност, насочена към посрещане на социални, здравни и културни нужди, социално земеделие организиране и управление на любителски спортни дейности и пр.“

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

италианският Закон социалната икономика включва много широк кръг от сфери, далеч надхвърлящ рамките на дейности за уязвими групи от населението, заплашени от социална изолация и хора с увреждания.

Две са основните форми на действие на социалните предприятия в **Швеция**:
Кооперация за социална дейност и Предприятие за развитие на общността.

Кооперацията за социална дейност има форма на стопанско сдружение, което може да бъде социална, стопанска или културна институция. *Предприятията за развитие на общността са стопански или нестопански сдружения, чиято целева група е местната общност.*

В **Румъния** отскоро - през от 2017 г. е приет Закон за социалната икономика. Обхватът на социалната икономика според Закона включва дейности, които имат за цел да служат на обществения интерес, на интересите на дадена общност и/или на нематериалните интереси на отделни лица от уязвими социални групи.

Общественият интерес се определя като всяка дейност в областта на икономиката, културата, изкуствата, обществото, образованието, науката, здравеопазването, спорта, жилищното строителство, опазването на околната среда и традиционните обичаи, насочени към развитие, вкл. и на местните общности. Очевидно рамката, в която се поставя социалната икономика, е доста широка и включва почти всички обществени сфери и, разбира се, конкретните традиционни социални сфери – грижа за хората в уязвимо положение.

В **Полша** дейностите, които определят принадлежността на НПО или сдружение като организация, извършваща дейност в обществена полза, са обект на чл.4 от Закона за социалната икономика. Ето извадка от текста, която показва как освен традиционните дейности, насочени към лица с увреждания и лица, заплашени от социална изолация, се включват и много дейности от обществен интерес: Сферата на обществените задачи, посочена в закона, включва задачи в диапазон:..... *10) дейности, подпомагащи развитието на общностите и местните общности;11) наука, обучение, образование и възпитание;12) разглеждане на забележителности и отдих на деца и младежи;13) култура, изкуство, защита на културни произведения и традиции;14) разпространение на физическата култура и спорта;15) екология и защита на животните и опазване на природното*

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № B2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

наследство; 16) обществения ред и безопасност и противодействие на социалните патологии; 17) разпространяване на знания и умения за защита на държавата; 18) разпространение и защита на човешките права и свободи, граждански свободи, както и действия, подкрепящи развитието на демокрацията; 19) спасителни акции и гражданска защита; 20) помощ за жертвите на катастрофи, природни бедствия и въоръжени конфликти, войни в страната и в чужбина; 21) разпространение и защита на правата на потребителите; 22) дейности за европейска интеграция и развитие на контакти и сътрудничеството между нациите; 23) популяризиране и организация на доброволчеството; 24) подпомагачи неправителствените организации и образувания технически дейности, обучение, информация или финансова подкрепа.

Ако законодателите преценяват, че социалните предприятия, чиято дейност е насочена към уязвимите групи от населението, се нуждаят от допълнителни преференции от финансов или друг характер, могат да включат в закона клаузи, отнасящи се само за тези предприятия. Бихме дали пример със закона в Румъния: една достатъчно широка обща рамка, в която общественият интерес, залегнал като цел на социалното предприемачество, се определя като всяка дейност в областта на икономиката, културата, изкуствата, обществото, образованието, науката, здравеопазването, спорта, жилищното строителство, опазването на околната среда и традиционните обичаи, насочени към развитие, вкл. и на местните общности. Но са разписани и точни параметри и ограничения за т.нар. Социално предприятие с включване - предприятие, в което най-малко 30% от наетите работници и служители принадлежат към една или повече категории уязвими групи и най-малко 60% от общата стойност на доходите или - където е уместно, от активния баланс, се реинвестира за развитие на социалното предприятие.

Но целият закон да е насочен само към тях и да изключва всички останали сфери на дейност, целеви групи и пр., ни се струва недалновидно.

4.2. Повишаване гражданското участие при вземане на важни решения на държавно и местно равнище

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

В Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ (2014 – 2020) социалната икономика и социалното предприемачество са изведени като отделен инвестиционен приоритет. Ако социалните институции от административния и публичния сектор придобият необходимия авторитет, компетентност, активност, ако базовите им концепции, решения, дейности са актуални, научно подплатени и обществено ангажирани, те могат да се превърнат в значим обществен фактор, чиято дума да се чува при решаването на значими държавни и регионални икономически, социални и граждански проблеми.

През 2009 г. е обнародван т.нар. Кодекс на добрите практики за гражданско участие в процеса на вземане на решения, одобрен от Конференцията на международните неправителствени организации¹⁶. Текстът включва полезна информация за начините на участие на гражданските организации в процесите на вземане на решения. Поради важността на проблема ще ги представим накратко:

За да участват социалните организации в диалога с публичните институции, последните следва да осигуряват информация; да приемат и следват процедури, осигуряващи достъп на социалните организации до консултиране; да предоставят необходимите за това ресурси; да бъдат отзивчиви и пр.

Приносът на НПО при решаване на важни за общността проблеми може да се реализира чрез:

- **„Застъпничество:** НПО гарантират, че нуждите и интересите на заинтересованите страни, засегнати от планираната политика, ще бъдат разгледани и обмислени. .
- **Информация и осведомяване:** НПО осведомяват своите членове, потребителите и основните граждански групи относно процеса на изработване на политики. .
- **Експертно мнение и консултации:** НПО анализират и проучват разглежданите проблеми или предлагат допълнителни приоритети, които да бъдат включени в първоначалния вариант на политиката.

¹⁶Кодекс на добрите практики за гражданско участие в процеса на вземане на решения, одобрен от Конференцията на международните неправителствени организации

- **. - Иновации:** НПО предлагат решения посредством нови подходи, практически отговори и конкретни модели, които са в интерес на определена гражданска група.
- **Предоставяне на услуги:** принос за изработване на политиката, за да се вземат под внимание на нуждите на техните потребители и да се спазват необходимите условия.
- **.Надзорни функции:** НПО следят внимателно процеса на изработване на политиките, за да са сигурни, че нуждите на заинтересованите страни се вземат предвид и че процесът е всеобхватен и прозрачен.¹⁷

Наболял е проблемът за **участие на социалните организации при обсъждане на въпроси, свързани с трудовите взаимоотношения**. Към момента е прието в заседанията да участват само представители на правителството, на работодателите и на профсъюзите. Крайно време е това да се промени. Социалната икономика е елемент от общата икономика. Засега тя, за съжаление, не впечатлява с обем, но носи характеристики, които следва да са модел за цялата икономика в бъдеще – хуманност, поставяне на човека и неговото добруване в центъра на всички стратегии, интереси и дейности, справедливо разпределение на богатата /без с това да се загърбват бизнес интересите/ и пр. Поради това тя следва на равна нога да е на масата на преговорите. Вярно е, че социалната икономика не участва в класическия двуполусен модел на отношенията „работник-работодател“, но при налагащите се днес нови смесени икономически системи, постмодерен характер на културата, компютързация във всички сфери, драстични промени в начините на живот, дори става нерентабилно икономическите отношения да се поддържат в отношението „работник – работодател“. След като големият плюс на социалната икономика е функцията ѝ на свързващо звено между капиталистическия сектор и бизнес интересите от една страна, и публичния сектор – сектора на обществените интереси и обществената ползност – от друга, съвсем на мястото си идва участието на нейни представители, предприемачи и работодатели при решаване на важни въпроси, свързани с трудовите взаимоотношения.

¹⁷ Кодекс на добрите практики за гражданско участие в процеса на вземане на решения, одобрен от Конференцията на международните неправителствени организации, стр.11

Подобен модел в по-голяма степен би съответствал на новите икономически и социални реалности. *Ползата от това би била многостранна и многообхватна – от равнище обществото като цяло – подобрени показатели на стандарта на живот, благополучие, хуманност и пр. – до равнището на конкретния повод за диалог.*

Социалната икономика –фактор при формиране на политиката

За да стане разпознаваема, социалната икономика у нас следва да заеме подобаващото ѝ се място не само в областта на икономиката, но и там, където се коват новите политики на гражданското общество - в институциите на държавната и местната власт, в образователните, културни, социални и политически институции. Неслучайно Европейският парламент определи социалната икономика като „фундаментален стълб и основа на европейския социален модел“, който включва:

- взаимно подпомагане и консолидация;
- коопериране;
- подемание на инициативи от общ интерес;
- изграждане на ценностна система, съответстваща този модел.

Много важно е поддържане на диалог, сътрудничество и партньорство с на местните и държавни структури с гражданските организации в областта – неправителствени организации, сдружения и пр. Споделените общи цели, сходните целеви групи предпоставят необходимостта от поддържане на непрекъснати контакти. С тях могат да се сключват договори за сътрудничество, да се организират съвместни активности и пр. Това се прави и в момента, но възможностите за обогатяване на дейността са неизчерпаеми. Добър пример в това отношение е СНЦ “Сдружение на предприемачите регион Гоце Делчев”, които осъществяват ефективно партньорство между структурите на гражданското общество и общинските администрации в регион Гоце Делчев за постигане на устойчиво икономическо развитие и заетост.

В осигуряването на достъп и публикуване на цялата информация, която е от обществен интерес може да се черпи опит от добри практики на други държави

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

Началото на процеса се свързва с т.нар. Аархуска конвенция¹⁸ След това през 2002 г. Европейската комисия регламентира участието на граждански организации при вземането на важни решения в своя документ „Общи принципи и минимални стандарти за консултация със заинтересовани страни“.

Започнахме с най-високото равнище – необходимостта от диалог с държавата и местната власт при вземане на важни решения, касаещи гражданите. Сега да започнем от другия край – необходимостта от диалог между отделите в общината. Звено „Социални дейности“ към община Благоевград вероятно би допълнило, обогатило, разширило дейността си, ако творчески си сътрудничи с отдели Култура, Здравеопазване, Спорт, Образование, Околна среда и пр. от същата община. Например хората, заплашени от социална изолация /хора с увреждания, бедни, безработни и пр./ биха могли да получават персонална покана за участие в културни, спортни, социални, образователни, аколгични и пр. събития - този жест на внимание вероятно ще се оцени по достоинство и ще допринесе за социално включване и интеграция в живота на общността.

Уместно е да се разширяват формите на сътрудничество с институции от другите населени места в рамките на област Благоевград. Партньорства между общини в рамките на региона, между регионите, на национално равнище, на международно равнище

4.2.Необходимост от изграждане на позитивен образ на социалните организации

Гражданските организации, ангажирани в социалната икономика, следва да обръщат особено внимание за изграждане на позитивен образ за себе си в обществото. За съжаление това доста често не се случва. Известна е силата на добрата реклама, както и минусите на това едно начинание да не се рекламира. У. Стюарт отбелязва: "Да правиш бизнес, без да рекламираш, е като да намигаш на момиче в тъмното. Знаеш

¹⁸ Международно споразумение от 1998 г., свързващо опазването на околната среда с човешките права.

Ратифицирано от ЕС и предоставя на гражданите достъп до информация, участие във вземането на решения и достъп до правосъдие по въпроси, свързани с опазването на околната среда.

Носи името на датския град Аархус, където се е състояло подписването. <http://www.unece.org/env/pp/>

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

какво правиш, но никой друг не знае.". Според резултатите от нашето емпирично изследване едва 1/3 от социалните предприятия имат собствен сайт в социалните мрежи, около ¼ от ръководителите на НПО директно признават, чене полагат никакви усилия за рекламиране на своята дейност, защото „тя сама си се рекламира“.

Същевременно като знаем каква е нагласата на медиите да бълват главно негативни и сензационни новини/защото така се привлича аудиторията/, не е чудно, че представата на хората за социалните организации /НПО/е по-скоро негативна. Разбира се и други фактори участват в изграждането на отрицателен образ за НПО-тата. В България те се зараждат след демокрационните промени от 1989 г. – едно много тревожно и „мътно“ време, подходящо за злоупотреби и кражби на обществени средства и имущество, тъмни сделки и пр. НПО в очите на хората придобиват главно негативни характеристики. Сега вече положението малко се промени към по-добро, но сянката върху публичния образ на НПО още стои. А и те, според нас, не полагат съществени усилия това да се промени – не успяват да публикуват необходимата позитивна информация за постиженията си, която да преобърне общественото мнение.

Ето доказателства за това, че образът на неправителствените организации сред обществеността е по-скоро отрицателен: На въпроса от изследване, проведено в периода 2009-2010 г. Do you believe that civic organizations could solve some of those previously listed problems? What do you think, the reason for this is?¹⁹..... хората отговарят така:

1. I think these organizations concentrate on their own 81.0%
2. I think that they represent business interests, not civic ones 80.6%
3. I don't think these organizations are effective 79.9%
4. I think these organizations are vehicles of political parties 73.5%
5. I do not know anything about the activities of the NGOs 51.1%
6. They represent foreign interest 51.5%
7. I don't think they deal with problems that are really important 49.8%

Едва ли може да се очаква по-негативен образ на неправителствените организации в очите на обществеността. Вероятно в част от тези твърдения има истина, но немалка причина за отрицателния образ има и непрозрачността, липсата или

¹⁹ *Civil society in Bulgaria: NGOs versus Spontaneous Activism?*.

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

недостатъчност на информацията и реклама на дейността им, което ги прави институционално и граждански незабележими.

За по-бързо излизане от зоната на неразпознаваемост социалните организации следва на своите сайтове да осигуряват открит и свободен достъп до информация за своята дейност, за услугите, които предоставят, планове за работа, добри практики, предстоящи събития, представяне на конкретни казуси и тяхното решаване и пр. Информацията следва да бъде пълна, точна, разбираемо представена, поднесена интересно, да се допълва своевременно; да се представя в различни формати, за да е достъпна до всички. Уебсайтът следва да дава възможност за задаване на въпроси, оплаквания, благодарности от гражданите и осигуряване на компетентни отговори от страна на администрацията;

Уместно е периодично да се провеждат медийни кампании по наболели въпроси, касаещи гражданите, или във връзка с представяне на етап или завършване на определено начинание. Напоследък се използва формата онлайн излъчване на събития, така че гражданите да могат да гледат и слушат в реално време.

Добре е периодично социалните предприятия „да си сверяват часовника“ – да провеждат проучвания за изследване на резултатите от своята дейност, да получават обратна връзка ефективността на своята дейност.

Често общината сключва договори за медийно обслужване с популярни медии, за което се плащат немалки суми и след това този канал не се използва пълноценно. Тук служителите, работещи в социалната сфера, могат да проявяват активност и да представят своята дейност.

Социалните организации следва настойчиво и последователно да представят в медиите позитивните резултати от своята работа, да се стремят да бъдат разбрани и оценени по достоинство. Много сериозни усилия следва да се положат за изграждане положителен образ на социалните предприятия в общественото мнение, за тяхното институционално и публично разпознаване.

5. Необходимост от засилване междусекторната активност на социалните предприятия – по посока на сътрудничество с местната

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

и държавна администрация, с други социални предприятия, с медиите и пр.

Социалните организации, които би трябвало да са най-близо до проблемите на хората, следва да отчитат дълбоката взаимосвързаност на всички страни от техния живот. За да е пълноценен животът им, хората се нуждаят от храна, жилище и работа, но и от общуване, забавления, спорт, по-широки интереси, съзидателна активност за общото благо и пр. Ако искаме с грижа, внимание и разбиране да помагаме на хората, трябва непрекъснато да имаме предвид това широко ветрило от потребности и да съобразяваме своята дейност с него.

Да вземем здравеопазването – тази толкова „социална“ сфера, разположена в ядрото на социалната икономика. Според изследване на Световната здравна организация, а и на други изследователи, за състоянието на здравето на съвременния човек относителният дял на основните влияещи фактори е следният:

- Условия и начин на живот на хората – 50-52%
- Състояние на окръжаващата среда – 20%
- Генетични фактори – 15-20%
- Медицинско осигуряване – 7-8%

Какво излиза: среднестатистически качеството на лечебната здравна помощ има най-ниско влияние върху здравето ни състояние - едва 7-8%/! Най-важни се оказват условията и начина на живот на хората – тяхното влияние се оценява на внушителните 50-52%! Като добавим и състоянието на окръжаващата среда /20%/ се оказва, че над 2/3 от влияещите фактори са свързани със средата и начина ни на живот!

От друга страна обаче невъзможно е едно социално предприятие да се занимава с хиляди неща – обикновено се специализира в 1-2 дейности.

Решението: създаване и поддържане на междусекторни връзки – и като предлагане на възможности за работа, и като допълващи и обогатяващи всекидневния и празничен живот на хората. Това би обогатило възможностите за включване в трудовия и социален живот на нуждаещите се от целевите групи, би разнообразило и направило

по-пълноценен живота на хората, би заздравило отношенията и допълнило идентичността на местните общности и пр.

Има и по-универсални сфери от социалната икономика /разбирана в широк смисъл/, като например сферата на културата и изкуствата, на спорта, на екологията, на културното наследство и културния туризъм и пр., чиято дейност би могла хармонично да допълва проявленията на другите социални сфери. Ако съществува тясно взаимодействие между всички сектори на социалната икономика в Благоевградска област, не би било трудно хора от целевата група примерно на шивашко предприятие да бъдат канени и да участват във фестивал или събор, организиран от социално предприятие в сферата на културата, по-нататък – в спортния празник, организиран от социално предприятие от спортната сфера и пр.

Социалните предприятия от различните сфери безусловно притежават своята специфика, но носят и общия профил на социално предприятие, което ги сближава. Така както всекидневният живот на хората включва разнообразни дейности и форми на общуване, би било чудесно ако предприятията от социалната икономика успяват да предложат подобно жизнено разнообразие на своите целеви групи – в резултат от междусекторно си взаимодействие.

Очертават се няколко типа междусекторни връзки:

- Социални предприятия от сходен тип, но от различни географски области, обменят опит, споделят добри практики, организират общи активности. Подобно сътрудничество е възможно на всички равнища – между социални предприятия от една област, от две и повече области, на национално равнище, съвместно с предприятия от друга европейска държава и пр. ;
- Едно социално предприятие организира дейности, отнасящи се към различни сектори;
- Социални предприятия от различни сектори взаимно обогатяват възможностите, които предлагат на целевите си групи;
- Част от горния тип: социални предприятия от по-универсални области като напр. сферата на културата и изкуствата, спорта, културния туризъм и пр. канят на свои акции хора от целевите групи на други социални предприятия /за това – по-нататък/;

- Социално предприятие организира съвместни дейности със значими обществени субекти – културни институти на местната власт, младежки организации, научни институти и университети, медии и пр.
- Други видове, плод на иновативен подход от страна на социалните организации.

Подобно сътрудничество обогатява дейността и визията на всяка включена организация, усилва разпознаваемостта и авторитета на социалната икономика като цяло.

В държавите от Европейския съюз подобно сътрудничество се реализира от години. Ето примери за добри практики на междусекторна активност на различни равнища и в разнообразни сфери на дейност:- включване на дейности от различни сектори на икономиката в рамките на едно сдружение; междусекторно сътрудничество на социални предприятия със значими обществени организации и медии; насърчаване на бизнес-трансфери в европейски кооперативи и пр.²⁰

А. Включване на дейности от различни сектори на социалната икономика в рамките на едно сдружение

Испания: *El Serpezo* е сдружение с нестопанска цел, която управлява много услуги, дневен център и два курса за обучение. Те са член на мрежата **FAEDEI**. *EL Serpezo* е собственик на трудова интеграция със социални предприятия (WISE) "

Insertadix del Mediterraneo е организация от нестопанския сектор, която допринася за за социалната и професионална интеграция на хората в неравностойно положение чрез разработване на личен проект на интеграция, която им позволява да получат достъп до пазара на труда. „Insertadix" is engaged in these sectors of activity : Gardening and maintenance services; Construction and renovation; Plumbing; Cleaning; Environment and recycling; Decoration with trencadís“.

Франция: Социалната мрежа *Chantier Ecole* поддържа активности в различни сектори като: управление на природни и крайбрежни райони, дърводелски работилници, зеленчукопроизводство, Център за рециклиране и пр. Предлагат се възможности за работа на 146 работници с увреждания.

²⁰ Примерите за добри практики са взети от . [COOPERATIVES EUROPE ANNUAL REPORT 2.pdf](#)

Белгия: *BTEAM и ADM* – „These two enterprises are part of a group of Social enterprises called Village n°1. They are active in two very different sectors, one is active in cleaning and ironing services, the other one is active in Data processing treatment and call center“.

Хърватия: *Social Cooperative Humana Nova* „Social Economy and Circular Economy can positively mainstream: the collection, sorting, sewing and recycling of old textiles that become new and redesigned clothes and textile products“.

Б. Междусекторно сътрудничество на социално предприятие със значими обществени организации, медии и пр.

Кооперации Европа успешно сътрудничат с програма "Еразъм +". В момента разработват проект, озаглавен "CoopStarter 2.0", насочен към реализиране на стратегическо партньорство между кооперациите и младежка организация и включва редица дейности като „продуциране на европейски педагогически материал за ментори и предприемачи; създаване на База знания, индексиране и рефериране педагогически материал за ментори в сферата на кооперациите; експериментиране през обучение на ментори и обучение на предприемачи и пр.

Следва представяне на още няколко добри практики в тази насока. Текстът с представянето им е взет от . COOPERATIVES EUROPE ANNUAL REPORT 2.pdf, както следва:
„INVOLVED EUROPEAN YOUTH ORGANISATIONS IN ADVANCING COOPERATIVE ENTREPRENEURSHIP Cooperatives Europe successfully led an Erasmus + project application, and obtained a grant to implement a 3-year project titled ‘CoopStarter 2.0,’ ending in May 2020. The project is aimed at experimenting European strategic partnerships between cooperatives and youth organisations and includes a number of activities, such as: improvement and promotion of www. starter.coop website; production of European pedagogical material for mentors and entrepreneurs; setting up of a Knowledge Base, indexing and referencing pedagogical material for cooperative mentors; experimentation, through training of mentors and training of entrepreneurs; and producing a policy paper on youth work and cooperative entrepreneurship.“

Насърчаване на бизнес-трансфери в европейски кооперативи

„PROMOTED BUSINESS TRANSFERS INTO COOPERATIVES ACROSS EUROPE TransfertoCOOPS, the project co-financed by the European Commission which promotes the practice of transferring healthy businesses into worker-owned cooperatives, came to an end in

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

September after 18 months of implementation. Cooperatives Europe held successful conferences within several EU countries to promote the practice to stakeholders and ensured visibility through www. TransfertoCOOPS.eu website as well as flyers. Together with the project leader CG Scop, a final pan-European conference was organised in Brussels to present project outcomes and achievements, explore specific country experiences and hosted a debate between relevant stakeholders on the practices and opportunities in the current economic context. „

Промотиране на кооперативи за обгрижване PROMOTED DEVELOPMENT OF CARE COOPERATIVES „December 2017 marked the end of the iCareCoops project, aimed at promoting and supporting the development of care cooperatives in Europe. In the framework of this project, Cooperatives Europe released a baseline European research on care cooperatives, as well as a guidebook to support the creation of innovative older people’s care cooperatives. Those outputs were presented at the two-day event held in Brussels in December, which saw European stakeholders explore the landscape of care and cooperatives, as well as experiment with the innovative IT solution produced during the iCareCoops project. Cooperatives Europe also attended the 2017 AAL Forum in Portugal to present the project, and to highlight the potential of cooperatives to mobilise local communities, and improve and provide quality care through IT solutions.“

INITIATED NEW ACTIONS TOWARDS GENDER EQUALITY „Cooperatives Europe launched a new Working Group on Gender Issue. The first meeting took place in February in Brussels gathering 15 participants. As a result, the group has launched a survey on gender balance in European cooperatives and has begun its visibility actions vis-à-vis the EU through a meeting with Ulla Engelmann - European Commission’s Head of Unit of Clusters, Entrepreneurship and Social Economy – to discuss the integration of cooperatives within WEgate – the European gateway for women’s entrepreneurship“

6. Необходимост от подобряване стопанския характер на социалната икономика

По определение социалната икономика предполага стопанска дейност за спечелване на пари, които преобладаващо да се реинвестират обратно за постигане на социални цели.

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

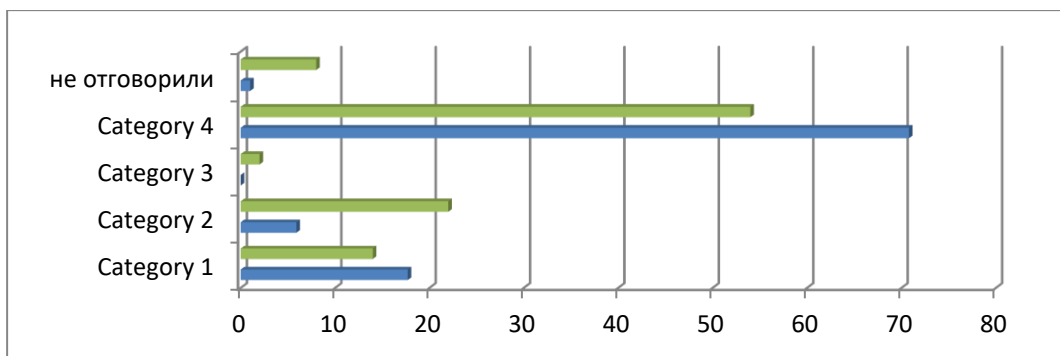
Разполагаме със статистически данни за състоянието на стопанския аспект от дейността на предприятията от социалната икономика у нас:

Групи предприятия	Оборот	Добавена стойност по факторни разходи	Приходи от дейността	Разходи за дейността	Дълготрайни материални активи
до 9	554 059	80 662	585 251	554 781	123 460
10 - 49	772 137	187 465	861 643	804 367	503 039
50 - 249	1 750 790	303 075	1 866 660	1 791 247	496 389
250+	267 904	101 936	283 735	269 394	114 228
Общо за страната	3 344 890	673 138	3 597 289	3 419 789	1 237 116

Източник: НСИ

Тук са включени предприятията, които при събирането на данни за тях са отбелязали, че причисляват предприятието си към сферата на социалната икономика. Ако си направим труда да изчислим печалбата им /разликата между приходите и разходите/ са получават съвсем скромни суми.

А какво да кажем за предприятията, които не фигурират в тази таблица и които изобщо нямат печалба от дейността си? Според резултатите от нашето изследване, на въпроса „Ако генерирате печалба от своята дейност, как я разпределяте?“ се получи следното разпределение на отговорите:

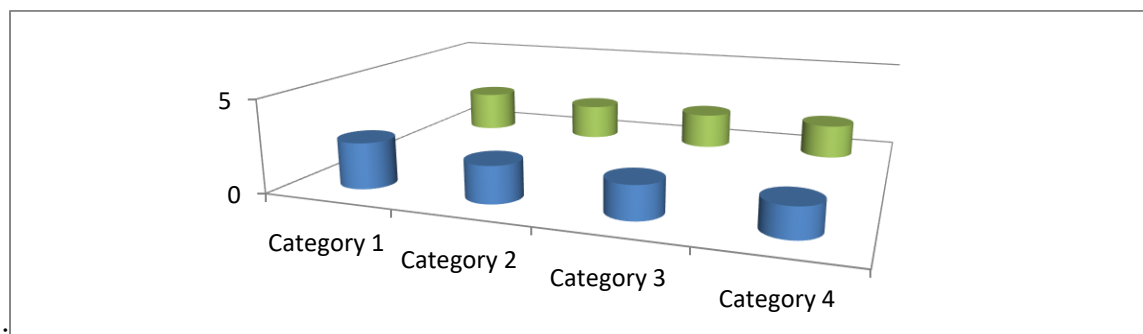
В синьо: социална сфера

В зелено: общо за цялата извадка

1. Разпределяме я за заплащане труда на тези, които работят в организацията 17,7%
2. Заплащаме труда на работещите и каквото остава – инвестираме за разширяване на дейността 5,9%
3. Ако има печалба, я инвестираме в други печеливши сфери 5,9%
4. **Нямаме печалба: 54% за социалната сфера; 70,8% - за цялата извадка**
5. Не отговорили 5,9%

Оказва се, че над 70% /от цялата извадка/ декларират, че нямат печалба от дейността си.

Липсата на печалба или малката печалба поставят под въпрос устойчивостта на социалното предприятие. Как социалните организации финансират дейността си – ето резултатите

В синьо: социална сфера

В зелено: общо за цялата извадка

1. Работим по проекти, които изцяло се финансират външно 2,5
2. Набираме средства от дарения 2,0
3. Работим по проекти, които частично се финансират 1,8

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

4. Организираме собствена дейност, от която печелим 1,6

Най-често финансирането на социалните предприятия идва от проекти, които изцяло се финансират външно – бал 2,5. Следват даренията – бал 2, частично финансираните проекти – 1,8. Най-скромни, но все пак ги има, са приходите от собствена дейност – 1,6. Тези резултати са съизмерими с начините на финансиране, получени при общата съвкупност.

Identified the specific characteristics of the organizations operating as social enterprises in Bulgaria:

S Social enterprises produce goods and / or sell services;

S Social enterprises generate revenue from business but do not distribute profit and invest it in social activities;

S Social enterprises are not typically associated with advocacy;

S Social enterprises are facing high economic risk - unlike most public organizations whose financial stability is largely guaranteed, the success of social enterprises depends on the skills to identify and exploit markets and at the same time their ability to combine different sources of funding.²¹

По-голямата част от финансирането на социалните предприятия е външно – от спечелени проекти и от дарения. Това придава несигурност – ако не се спечели следващ проект или не се получи дарение дейността замира.

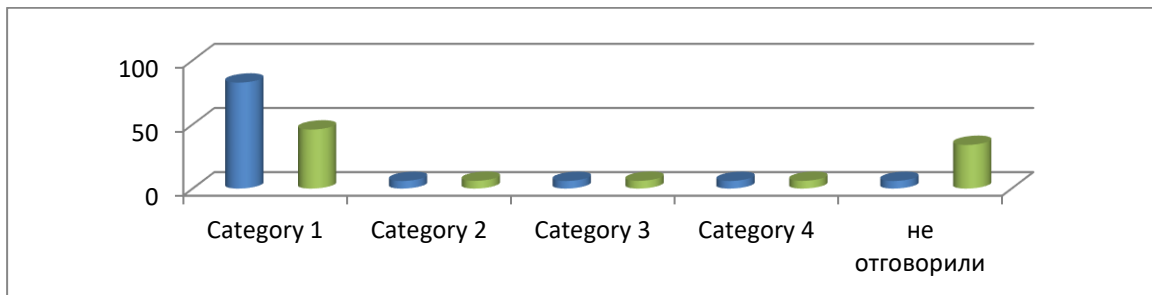
Поради това извънредно важен елемент от стратегията за развитие на социалната икономика е социалните предприятия така да организират работата си, че да имат достатъчна печалба от дейността си, с която да осигуряват финансирането си по-нататък.

Ако интерпретираме по-свободно в социокултурен план някои резултати от емпиричното ни изследване, бихме заключили, че ***общите нагласи в обществото ни за социалната икономика са, че това е област, насочена изцяло и единствено към оказване помощ на хора с увреждания и заплашените от социална изолация, средствата за което трябва да идват отвън и не е добър тон социалните***

²¹ Final report for implementation of the project "Establishment of a national database of social enterprises in Bulgaria" under contract with the European Commission, DG "Enterprise and Industry" grant activity with several beneficiaries SI2.650082, стр.11

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

предприемачи да имат мотив да печелят от дейността си – т.е. да са и бизнесмени. Резултатите от въпроса за мотивите /Как се зароди у Вас идеята да създадете социално предприятие?/ са недвусмислени:

В синьо: социална сфера

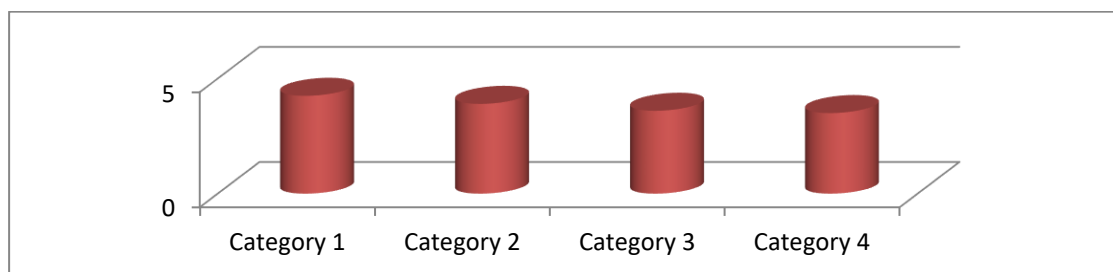
В зелено: общо за цялата извадка

1. Виждам, че хората имат проблеми и се опитвам да им помогна 82,6%
2. Виждах, че хората успяват - печелят проекти , намират пари - реших да опитам и аз 5,9%
3. Искях да започна някаква дейност, в която аз да съм си господар, над мен да няма началници - 5,9%
4. Търся начин да започна свой бизнес без големи инвестиции 5,9%
5. Не отговорили – 5,9%

Над 4/5 от изследваните лица изтъкват като основен мотив желанието да помогнат за разрешаване на проблемите в съответната сфера – това е добре. Но дали резултатът е достоверен? Смятаме, че тук се е намесила социалната желателност. Фактът, че при регистрацията голям процент от предприятията са създадени с едно много широко ветрило /61,7% от организациите от социалната сфера са регистрирани за извършване на 3 и повече от 3 сфери на дейност/ показва, че по-скоро се търси евентуалната успешна пазарна ниша – в това няма нищо лошо, напротив - отколкото да се решава конкретен социален проблем. Но ако допускането ни е вярно, това също е показателно – респондентите съзнателно или несъзнателно смятат, че на общественото мнение би му звучало по-благонравно да се каже – работя това за да помогна на хората, отколкото – работя това, за да печеля пари и да помагам на хората. Едва общо 17,7% се „осмеляват“ да признаят, че ги интересуват и парите.

Да се изграждат нагласи, че стопанското предприемачество има много важен стопански аспект, че с него може едновременно да се печели и заедно с това да се помага на хората – според нас този акцент е от основна значимост. В обществата, които не са минали през социалистическото промиване на мозъци, няма необходимост от това – те си го знаят, но при нас е важно.

Изследването ни показва и друго – на самите социални предприемачи вероятно им се иска да печелят, но нямат необходимата бизнес култура и предприемачески умения. Ако обединим резултатите от въпроса „Кои бяха първите стъпки, които предприехте, след като решихте да направите НПО?“ в няколко по-уедрени групи, те имат следния вид:

1. Техническа организация и създаване на екип – проучване за регистрацията, помещението, финансирането, екипът – общ среден бал 4,25
2. Връзка с организации, работещи в същата сфера – общ среден бал 3,9
3. Реклама – бал 3,6
4. Проучване на пазарната ниша – проучване на социалния проблем, целевата група, наличния пазар за тази услуга – общ среден бал 3,5;

Прави впечатление, че това, което би трябвало да се започне – проучването на пазарната ниша, се нарежда на последна позиция.

При въпроса „Според Вас имате ли талант да организирате и ръководите добре работеща неправителствена организация?“ на последна позиция с 0 посочвания е отговорът „мисля, че имам талант за бизнес“.

Един бизнесмен, за да е успешен, следва добре да е ориентиран в пазара и да познава колкото се може по-детайлно потенциалните си купувачи /известно е, че в последните

години се оформя активен „пазар на данни“ за нас, купувачите – нашите интереси, предпочитания, желания/.

Респондентите ни, които по определение следва добре да познават своите купувачи от гледна точка на познаване нуждите им, за чието задоволяване им помагат и от позицията на бизнесмени, които продават стоката си, само частично познават целевата си група. На базата на резултатите от блок въпроси можем да заключим, ***че около половината от респондентите добре познават целевата си група, но другата половина имат по-скоро само обща представа за нея.***

Налага се изводът, че кадрите, които работят в сферата на социалната икономика, се нуждаят от допълнителна квалификация за придобиване на познания, умения и компетентност в сферата на съвременния бизнес.

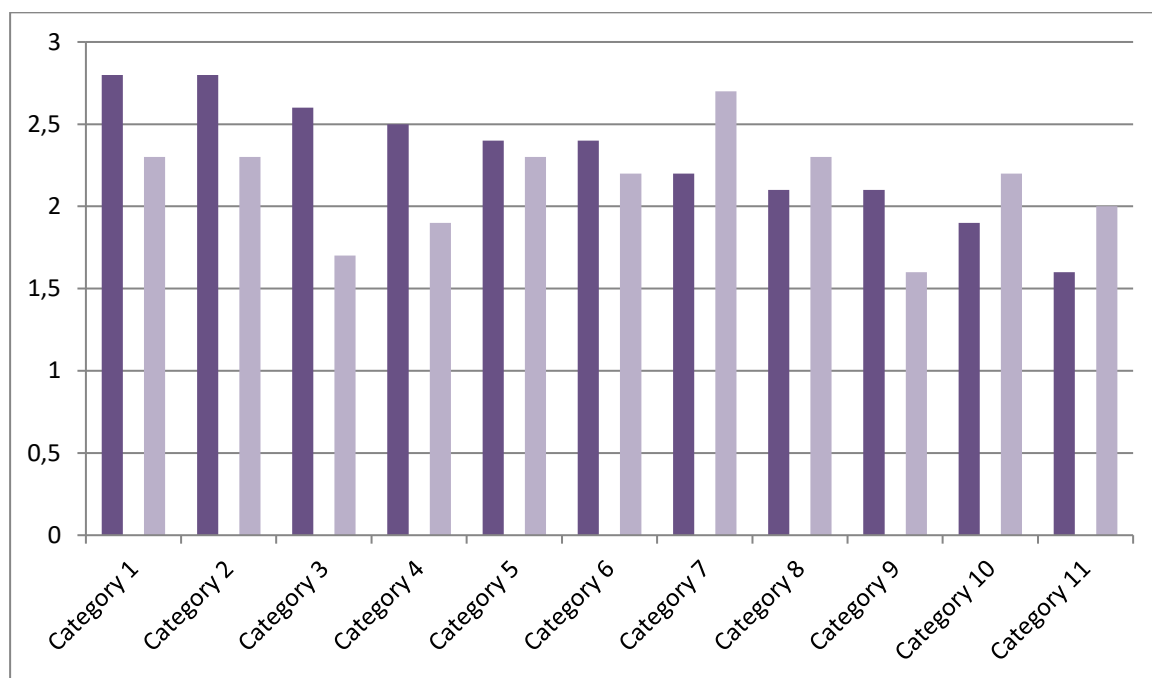
Те следва да са компетентни в сферата на новите стратегии за конкурентоспособност съобразно с новата картина на пазарите, да се включват в стопански мрежи и обединения, да повишават иновативния характер на процесите и продуктите, които произвеждат.

Успешният бизнес гарантира осигуряване на вътрешно финансиране и преодоляване на немалко от затрудненията, които изпитват днес социалните предприемачи.

Затрудненията с финансирането излизат на първа позиция при анализ на резултатите от въпроса „Какви са основните предизвикателства, с които трябва да се справяте в работата си?“ /използвана е тристепенна скала с най-висока оценка 3 и най-ниска – 1./.

Ще представим всички резултати, доколкото в стратегията следва да се отчитат трудностите, които срещат предприемачите и съответно – как да се преодоляват:

Основни предизвикателства

В лилаво: социална сфера

В синьо: общо за цялата извадка

Доколкото въпросът е важен, ще представим и средните балове в общата извадка, като отбелязваме и позицията им в подредбата на общата съвкупност:

	Вид предизвикателство	Ср. бал в соц. сф.	Среден бал в общата съвк.	Позиция в общата съвк.
1	Осигуряване на финансиране	2,5	2,3	3-6
2	Развитие на нови идеи	2,4	2,3	3-6
3	Винаги има риск дали ще успяваме в бъдеще	2,3	2,7	2
4	Реклама и популяризиране дейността на организацията	2, 1	1,9	10
5	Да поддържаме високо темпо на работа, да не ни забравят	2,1	2,3	3-6
6	Хората са бедни, трудно отделят пари за неща, които не са от първа необходимост	2	2,2	7-8
7	Връзкачество, корупция при печелене на проекти и общ.п.	2	2,7	1-2
8	Маркетинг и продажба на услугата	1,8	2,3	3-6
9	Бюрократията на държавните институции	1,8	1,6	11
10	Трудно се поддържа сплотен и	1,7	2,2	7-8

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

	добре работещ екип			
11	Този живот е несигурен, което ме уморява 1,4	1,4	2	9

В социалната сфера финансирането се оказва най-голямото предизвикателство, с което социалните предприемачи трябва да се справят. При общата съвкупност то излиза на 3-6 място.

Следващото по тежест предизвикателство е необходимостта да се развиват нови идеи – в общата съвкупност това пак е малко по-назад /3-6 позиция/.

Рискът дали ще се успява да бъде тежи на предприемачите – по бал то се нарежда на трета позиция. Но при общата съвкупност то е на втора позиция с доста по-висок бал /2,7/. Изненадващо необходимостта да се прави реклама се подрежда на предното 4-то място. В общата съвкупност то е на предпоследно. Около средата на класацията – на 5-то място се нарежда необходимостта да се поддържа високо темпо на работа, а на 6-то ограничените средства, с които разполагат клиентите им. Във втората част от класацията – като по-малки трудности се нареждат необходимостта да се справят с връзкаството /7-ма позиция/ и бюрокрацията /9-та позиция/ и общата несигурност на живота /11-та позиция/. Тук са и вътрешните затруднения, свързани с естеството на работата – маркетингът /8-ма позиция/ и екипният дух /10-та позиция/.

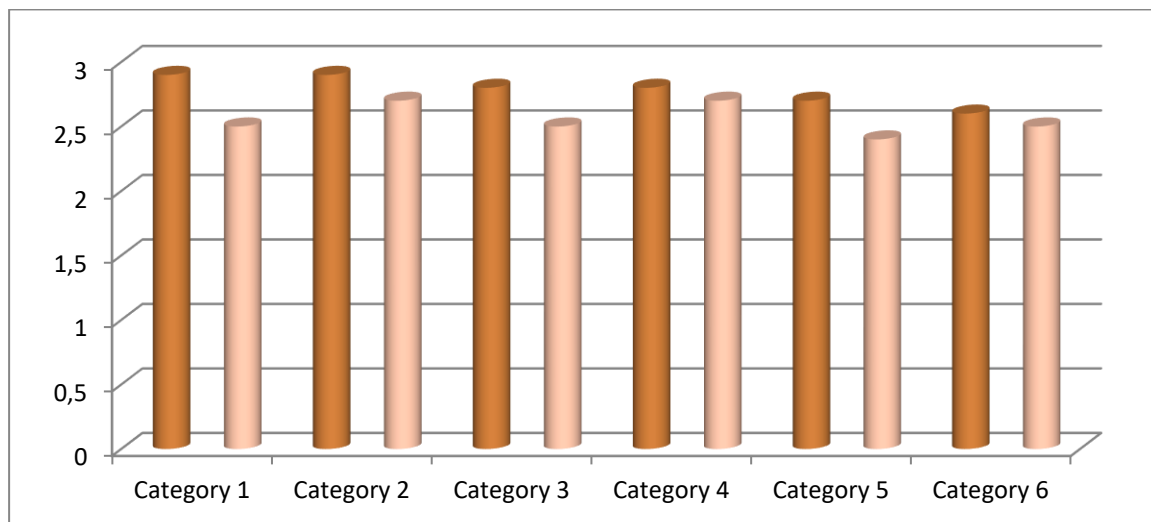
Трудности с финансирането; необходимост от нови идеи; рисковете, съпътстващи работата; сложността да се прави качествена реклама; непрекъснато да се поддържа високо темпо на работа – това са основните предизвикателства, пред които се изправят предприемачите от Благоевградска област.

Добро впечатление прави, че излезлите на първите 5 позиции предизвикателства са свързани и зависят от вътрешните усилия и работа на колектива, т.е. това са неща, които зависят от тях /бихме го нарекли вътрешен локус на контрол/. Докато външните фактори – ниският стандарт на живот, връзкаството /, бюрокрацията, общата несигурност на живота са в края на класацията /външен локус на контрол/. Това, според нас, говори за борбеност, енергичност и усилия за справяне с проблемите. Но за да се развива социалната икономика е необходимо да се подобряват и външните условия. Какво следва да направят институциите, за да създадат оптимални условия за работа на социалните предприемачи? Отговор ни дават резултатите от

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

въпроса „Според Вас какво трябва да се промени /или усъвършенства/, за да се създадат по-добри условия за работа на неправителствените организации у нас?“ бе зададен с прилежаща тристепенна скала с най-висока оценка 3 и най-ниска 1. Ето резултатите, които отново представяме в таблица, сравнени с получените средни балове при общата съвкупност:

Необходимост от подобрения в средата

В кафяво социална сфера

В розово: общо за цялата извадка

	Печеленето на проекти да става по обективни критерии, а не чрез връзки	2,9	2,5	4
2.	Драстично да се намали корупцията	2,9	2,7	2
3.	Да се усъвършенства законодателството, свързано с дейността на социалните предприятия	2,8	2,5	3
4	Да се създадат стимули за формиране на иновативно мислене и нагласи	2,8	2,7	1
5.	Да се вдигне стандартът на живот – хората са бедни	2,7	2,4	6
6.	Да се положат усилия за повишаване квалификацията на работещите в социалните предприятия	2,6	2,5	5

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

Логично – след като основното финансиране на социалните организации се осъществява с проектна дейност, предприемачите на първо място си пожелават печеленето на проекти да става по обективни критерии, а не чрез връзки; да се намали корупцията; да се усъвършенства законодателството, свързано с дейността на социалните предприятия.

Много интересен и важен резултат при общата съвкупност – на първа позиция /заедно с намаляването на корупцията/ излиза *„Да се създадат стимули за формиране на иновативно мислене и нагласи“*. Това е разковничето на успеха не само за социалната, но и за цялата ни икономика в условията на постмодерност – тук много изоставаме. Сходни са резултатите от проучване по проект „Establishment of a national database of social enterprises in Bulgaria”

„Defined some of the problems faced by social enterprises in carrying out their activities: S Problems encountered in the course of activities of social enterprises: facilities, administration, personnel, equipment; S lack of legislated legal framework relating to the definition of social enterprises s lack of sufficient incentives related to the marketing of products of social enterprises in the market s Interaction with other companies, organizations, administrations; S The need for training and motivation of the people working in social enterprises and those who wish to do work in them;²²

7.Необходимост от разширяване дейността на социалните предприятия в полза на местните общности

С процесите на урбанизация, повишаване стандарта на живот, постепенно разширяване на индивидуалистичните култури за сметка на колективистичните, спецификата на живота в големия град, глобализацията, нарастналата мобилност и пр. се забелязва намаляване значимостта на местните общности.

В последното десетилетие обаче в социокултурен план се забелязва връщане на интереса към местната култура, нараства обединяване на хората от местните общности,

²² Final report for implementation of the project "Establishment of a national database of social enterprises in Bulgaria" under contract with the European Commission, DG "Enterprise and Industry" grant activity with several beneficiaries SI2.650082 Стр.11

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

организиране на съвместни дейности за решаване на общи проблеми и пр. Тази тенденция следва всячески да се подкрепя.

В законодателството на много европейски държави при определяне очертаванията на социалната икономика изрично се включва текст, касаещ работа в полза на местните общности. Ще си позволим да дадем примери, доколкото в българските документи подобен акцент отсъства:

Втората широко застъпена в Швеция форма на социално предприятие /тук и по-долу курсивът мой – М.В./ е ***Предприятие за развитие на общността***. Това са стопански или нестопански сдружения, чиято целева група е местната общност.

Във Великобритания като най-често избирана форма на социално предприятие е ***Търговско дружество с ограничена отговорност в интерес на общността*** /Community interest company, CIC, / Законната уредба за подобна регистрация се намира в Закона за дружествата от 1985 г. и Закона от 2005 г. (Companies (Audit, Investigations and Community Enterprise) Act) .

Италия: В издадения през 2017 г. *Законодателен указ за регламентация на социалните предприятия и тяхната дейност* се включват и „***културни дейности от социален интерес с образователна цел***; въздействия и услуги, насочени към опазване и подобряване условията на околната среда и разумното и рационално използване на ресурсите; въздействия за опазване и подобряване на културното наследство и ландшафт“

В Румъния обхватът на социалната икономика според Закона включва дейности, които имат за цел да служат на обществения интерес, ***на интересите на дадена общност*** и/или на нематериалните интереси на отделни лица от уязвими социални групи.

Общественият интерес се определя като всяка дейност в областта на икономиката, културата, изкуствата, обществото, образованието, науката, здравеопазването, спорта, жилищното строителство, опазването на околната среда и традиционните обичаи, насочени към развитие, вкл. и на местните общности.

И още един интересен момент – чл. 22 предвижда следното: „През месец май всяка година се организират различни мероприятия и дейности за рекламиране на социалната

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

икономика, *насочени към насърчаване на развитието на местната общност* и стимулиране на активно гражданско участие, сътрудничество и социална солидарност; месец май се обявява за „месец на насърчаване на социалната икономика”.

предприемачеството;

В Закона за социалната икономика на Полша, освен другите, са включени и:

10) *дейности, подпомагащи развитието на общностите и местните общности*;

11) наука, обучение, образование и възпитание;

12) разглеждане на забележителности и отдых на деца и младежи;

13) култура, изкуство, защита на културни произведения и традиции;

14) разпространение на физическата култура и спорта;

15) екология и защита на животните и опазване на природното наследство и пр.

Какво е положението у нас? Доколко местните общности са целева група на социалните организации, но и доколко те самите са субекти на гражданска активност в полза на запазване на своята културна специфика, интереси, решаване на проблемите си?

В Проекта за закон изобщо липсва текст, отнасящ се до подкрепа на местните общности за съхраняване и развитие на тяхната култура и пр.

Хората също не разпознават местните общности като субекти на гражданска активност.

Според резултати от представително емпирично изследване на Институт „Отворено общество“²³ едва 26% от респондентите смятат, че местните общности могат да са автентични носители на гражданска активност. Ако погледнем в исторически план, местните общности са имали решаваща роля за развитието на културата,

образованието, подобряване на местната инфраструктура, ценности, манталитет и пр.

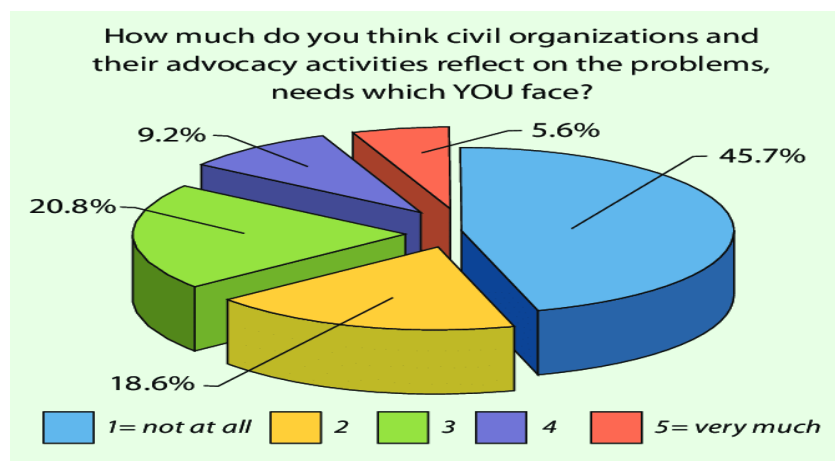
За да бъдат в услуга на местните общности – да съдействат за решаване на проблемите им, да подкрепят запазването на спецификата, традициите, материалното и нематериално културно наследство, живите човешки съкровища и пр., социалните

²³ Представителното емпирично изследване “Активните НПО в България през 2017 г.” е проведено от екип от Институт “Отворено общество”. Методиката на регистрация включва проучване на мнение на активни НПО; мнение на експерти; национално представително изследване на общественото мнение; провеждане на 7 тематични фокус групи и анализ на документи

организации следва по-категорично да насочат своята активност към решаване на важните за живота на хората проблеми.

Понякога сме изправени пред следната картина: Европейският съюз финансира голяма част от проектите, с които се издържат много неправителствени организации. С най-добро желание европейските централи определят актуалните проблеми, които са важни за развитието на обществото /в момента и в бъдеще/ и формулират проектната проблематика. Но тъй като развитите европейски държави са доста пред нас не само по стандарт на живот и брутен вътрешен продукт, но и в общото си социално развитие, някои от проблемите, особено актуални с днешна дата там, не са нашите най-актуални проблеми тук и сега. Може би няма нищо лошо в това малко изпреварващо конкретния ни статус поставяне на важни социални цели и задачи, но с това се подминават нашите конкретни проблеми от всекидневния ни живот, а и се случва да не сме с нагласата и възможностите да възприемем новото. И още един негативен ефект: хората остават с усещането, че социалните организации не се занимават с решаване на техните проблеми.

Това показват резултатите от въпроса „Според Вас доколко гражданските организации и техните активности са свързани с проблемите, с които Вие се сблъсквате?“ на цитираното вече изследване²⁴ резултатите са следните:

CIVICUS CSI Study data conducted by OSI-Sofia 2008-2010

Около половината от респондентите смятат, че гражданските организации изобщо не се занимават с най-важните проблеми на хората и едва 5,6% - че се занимават.

²⁴ CIVIL SOCIETY IN BULGARIA: NGOs VERSUS SPONTANEOUS CIVIC ACTIVISM?

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

Общият извод: „The CSOs are not trusted as institutions to reflect on citizens’ needs, the forms of activity are not direct and the source of information for their activity is mainly indirect and through the media. This is conducive to the alienation and delegitimation of the CSOs and their transformation into artificial representatives of citizens and further lowers their embeddedness“²⁵.

Животът и потребностите на гражданите самноголики – такива следва да бъдат дейностите на социалните организации. По-горе отбелязахме, че хората биха били по-активни в сфери, отговарящи на техните нагласи, потребности и интереси. С това следва да се съобразяват всички, които искат да стимулират развитието на социалните организации.

За да се увеличи доверието на хората в гражданските организации би било уместно периодично да се провеждат допитвания до хората от местните общности - кои са най-належащите за тях проблеми и с какво могат гражданските организации да се включват в решаването им, а също – гражданите да се насърчават самите те да се организират и с общи сили да решават онези проблеми, които могат да бъдат решени.

8. Необходимост от набиране на обективни и точни статистически данни за състоянието на социалната икономика

Методиката, с която се набира информация от Националния статистически институт /НСИ/ за социалните организации има следния вид: през 2012 г. въпросът и поясненията към него за идентифициране социалната насоченост на предприятията, е следният:

Вашето предприятие осъществява ли дейности със социална насоченост?

ДА / НЕ

Предприятието Ви има социална насоченост, когато:

- Над 50% от печалбата регулярно се инвестира в общественополезни дейности;
- Подпомагане на социално уязвими групи;
- Опазване на околната среда;
- Социална иновационна дейност;
- Други общественополезни дейности с благотворителен характер;

²⁵ CIVIL SOCIETY IN BULGARIA: NGOs VERSUS SPONTANEOUS CIVIC ACTIVISM? p. 58

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

и/или над 30% от наетия персонал е от социално уязвими групи

За събиране на статистически данни през 2013г. въпросът ипоясненията към него са следните:

Вашето предприятие „социално предприятие“ ли е?

ДА / НЕ

„Социалното предприятие“ се определя като оператор в социалната икономика, чиято основна цел е постигането на положително измеримо социално въздействие, а не генерирането на печалба в полза на собственици или акционери. То работи на пазара като предоставя социални услуги или стоки на лица в неравностойно положение или използва метод на производство на стоки или услуги, в който е заложена социалната му цел. Предприятието Ви е „социално“ когато:

Над 50% от печалбата регулярно се инвестира за постигането на социални цели:

- Подпомагане на социално уязвими групи и/или лица в изолация;
- Опазване на околната среда с въздействие върху обществото;
- Социална иновационна дейност;
- Осъществяване на други дейности, предоставяне и/или производство на услуги и стоки със социална цел;

и/или над 30% от наетия персонал е от социално уязвими групи.

Върху основата на приети правни документи и законосъобразно определение на социалната икономика, вече ще е възможно по-точно очертаване на нейните обективни параметри. На тази база периодично да се набират точни статистически данни за състоянието и дейността на социалните предприятия, а не, както е в момента, по желание и върху основата на самоопределяне. Така ще се създаде точен и надежден Статистически регистър, който ще включва и разнообразни разрези – по региони, по видове дейност, по заети и наети лица и пр.

Би било уместно параметрите за набирание на надежна статистическа информация да са синхронизирани с параметрите, използвани в другите европейски държави, за да може да се правят сравнителни анализи и се стимулират съвместни интернационални инициативи. Подходящ документ за тази цел е Наръчникът за изготвяне на сателитни

сметки на предприятията от социалната икономика, приет от Европейската комисия²⁶. Ако въпросните параметри са съобразени и с документа на ООН „Наръчника за организациите с нестопанска цел в системата на националните сметки²⁷“ – още по-добре.

9. Обучение на кадри от сферата на социалната икономика

От 2015 г. в средните училища в България се изучава учебен предмет „Технологии и предприемачество“ – непрекъснато от I до VII клас в задължителната общообразователна подготовка. В осми клас предметът е „Предприемачество“. Ето извадка от учебната програма примерно за първи клас: „... В процеса на практическа дейност се възпитават личностно значимите **качества инициативност, предприемчивост и отговорност** /тук и по-долу к.м. – М.В./ и се акцентира върху позитивно отношение към труда, към съвременната техника и технологиите.

Инициативността и предприемчивостта се разглеждат като следствие от осигуряваните в обучението практико-действени условия **за избор на активност - самостоятелно вземане на решение и поемане на отговорност** за извършваната учебно-трудова дейност от всеки първокласник...“

Би било уместно в часовете в подходяща форма, съобразена с възрастовата специфика и интереси на децата да се включат и теми за социалното предприемачество.

Във висшето училище предприемачеството е често срещана специалност. В Югозападния университет „Неофит Рилски“ например в момента се обучават студенти по две специалности, свързани с предприемачеството:

Бизнес мениджмънт и предприемачество - програма за ОКС Бакалавър. Ето извадка от представянето на специалността: „ Чрез система от фундаментални и практико-

²⁶ MANUAL FOR DRAWING UP THE SATELLITE ACCOUNTS OF COMPANIES IN THE SOCIAL ECONOMY: CO-OPERATIVES AND MUTUAL SOCIETIES CIRIEC On behalf of the European Commission, Enterprise and Industry Directorate– General, carried out by CIRIEC (Centre Internationale de Recherches et de l’Information sur l’Économie Sociale et Coopérative), December 2006

²⁷ Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts United Nations
Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

приложни дисциплини да се придобият задълбочени теоретически и практически умения по управление на фирмите и предприемаческата дейност в условията на пазарна икономика. Обучението в специалността е насочено към формиране на знания в областта на предприемачеството, възпитаване на предприемаческо мислене и поведение и изграждане на качества, необходими за успешно управление на бизнес и за реализация на завършващите я като самостоятелни предприемачи.

Обучението на студентите в тази специалност включва задължителна специализираща подготовка и избираеми дисциплини. Дава се фундамента, върху който се надгражда съвременното модерно управление на бизнеса, като се използва и чуждия опит в областта на мениджмънта и реинженеринга. Формират се умения за бързина, адекватност в реакциите и иновативност, съобразени с променящата се конюнктура в заобикалящата среда. Изграждат се навици за използване на управленчески технологии, посредством софтуерни продукти и добра ориентация в богатата информационна база чрез използване на възможностите на Интернет средата.“

Втората бакалавърска програма е **Техника, технологии и предприемачество**.

Характеристиката ѝ включва текста: „Професионалната квалификация на завършилите специалността е "учител по техника, технологии и предприемачество", с която могат да извършват учебно-възпитателна, научно-изследователска, методическа и организационно-управленческа дейности, свързани с обучението по техника, технологии и предприемачество в системата на училищното образование, да заемат длъжности и да извършват дейности в държавни, частни и общински институции, за които се изисква педагогическо образование“.

Уместно е да представим и специалност **Социални дейности**, доколкото в нея се преподават дисциплини, имащи най-пряко отношение към социалната икономика. Ето няколко изречения, представящи специалността:“Обучението на студентите по "Социални дейности" ОКС «БАКАЛАВЪР» има за цел да подготви широко профилни специалисти за осъществяване на социална работа в съответствие с динамичните промени в обществото. Многообразието на социалната работа изисква познания за социализация, ресоциализация, рехабилитация, обгрижване, превенция и не на последно място непосредствено подпомагане на формираните контингенти.

Това налага интердисциплинарен подход при подготовката на специалистите.“

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

И в трите специалности има място за задължителни и избираеми дисциплини, представящи важни аспекти от социалното предприемачество.

Студенти от тези специалности могат да ходят на практика или стаж в неправителствени организации, административни звена, ангажирани със социална дейност.

Преподаватели и научни изследователи от Югозападния университет „Неофит Рилски“ могат да се ангажират с научно разработване на проблеми от сферата на социалната икономика.

Уместно е да се трайно трансгранично сътрудничество с университети от близките държави – Гърция и Македония.

10. Особената позиция на социалните предприятия от сферата на културата и изкуствата

При проучване на възможностите за подобряване качеството на живот на хората напоследък особено се подчертава значимостта на т.нар. „меки локационни фактори“ - по-хармонична жилищна среда, по-наситен и разнообразен културен и социален живот, осигуряване на възможности за добро образование, подходящи форми за „живо“ общуване между хората, формиране на нагласи и желание за активна почивка и прекарване на свободното време и пр.

Доколкото обикновено в литературата по социалната икономика за културата и изкуствата изобщо не се говори или те силно се подценяват като фактор за подобряване и хармонизиране цялостния начина на живот на хората, ще си позволим по-обстойна защита в тяхна полза.

Културата има важна мисия - да съдейства за формиране на националната културна идентичност на гражданите от региона; да съхранява и възпроизвежда регионалната културна специфика; да съдейства за изграждане на интелектуалния и културен потенциал на общността; да повишава културната компетентност на хората; да допринася за взаимното опознаване и разбирателство между хората от различни етноси, религии, социални прослойки и пр.; да е спойката за социална интеграция,

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

„солидарност, взаимно разбиране и взаимопомощ; да съдейства за преодоляване на предразсъдъците от всякакво естество – към различните от нас по етнически или религиозен признак, социална прослойка, хуманно отношение към хората, нуждаещи се от помощ; да обединява общността, съдейства за намаляване отчуждението между хората; културата е най-тясно свързана с усещането за благосъстояние и щастие.

Напредъкът в сферата на културата оказва съществено влияние върху развитието на такива важни за цялостното развитие на социалното предприемачество фактори като засилване на социалната съпричастност, взаимопомощ и чувство за отговорност към общността; повишаване на социалното сближаване; развитие на способността за креативност и иновации; повишена усетливост към нуждите на обществото като цяло и конкретно на местните общности; готовност за поемане на риск, водени от социално значими цели; развитие на образованието; повишаване на благосъстоянието; нарастване на гражданското участие и повишаване на активността и пр.

В тази рамка осигуряването на възможности за богат и разнообразен културен живот на хората от Благоевградска област чрез стимулиране на социалните предприятия от сферата на културата и изкуствата, придобива особена значимост. Културните празници, тържества, чествания, събития са мощен социален и културен интегратор, допринасят за изграждане и развитие на жизнени общности, участват при формиране на културната идентичност на хората от региона, при подходяща организация засилват гражданската активност и допринасят за изграждане на иновативно мислещи хора, представят и разпространяват значими обществени каузи и пр.

Социалното предприемачество в културната сфера в Благоевградския регион е обвързано с по-общи и по-конкретни цели, насочени към:

- Намаляване на диспропорциите в достъпа до култура;
- Подобряване на културната инфраструктура;
- Развитие на креативните индустрии в Благоевградския регион;
- Създаване на условия за развитие на културния туризъм, съхранение и социализация на материалното и нематериално културно наследство;

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

- Устойчиво развитие на региона; повишаване неговата привлекателност – както за живеена, така и за инвеститори и туристи;
- Създаване на нови работни места;
- Принос за икономическия растеж и нарастване на БВП.

Ясното осъзнаване важността на социалната икономика в сферата на културата и изкуствата и детайлното познаване на проблемите в тази област би допринесло за по-ускореното ѝ развитие. Данните показват, че по **брой работещи в културния сектор** като процент от работещото население България е по-скоро в третата част от низходящата подредба на страните от ЕС. Известно е, че сериозна тенденция на пазара на труда днес е нарастване дела на временната заетост. В ЕС около 16% от работните места в културната сфера са временни, като напр. в Испания този дял е дори 30%. Но за България, Румъния и Ирландия тази тенденция като че ли не важи – при тях **едва около 3% от работните места са със статут на временната заетост**. Подобна уседналост вероятно не стимулира особено постоянен стремеж за подобряване качеството на работата, разширяване на дейността, въвеждане на иновативни практики и пр. Тук се очертава важна ниша за социалното предприемачество с неговата гъвкавост, иновативност, висока ефективност и пр.

България неохотно следва и друга тенденция: нарастване дела на самонаетите лица в сферата на културата и изкуствата. В Европейския съюз 29% от работещите в тази сфера са със статут на самонаети, като при писателите и художниците процентът е около 50. **В България едва 12% от заетите в културната сфера са самонаети лица или работодатели**. В низходящата подредба на държавите в по този показател зад нас са само балтийските държави, Румъния и Словения.

Какви са показателите за професионалната подготовка на лицата, които ще навлязат в културната сфера? В ЕС като относителен дял студентите по изкуствата са най-много Малта, Ирландия и Великобритания, а най-малко - в Полша, Унгария и Румъния.

Пропорционално в България се обучават почти два пъти по-малко студенти в сферата на изкуствата спрямо средния процент за Европейския съюз. **Така процентът на**

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

студенти по изкуствата спрямо общия процент студенти у нас е 2,6%, а в ЕС - 4,4%.

Що се отнася до *обучението на студенти* в специалности общо от сферата на културата, то като относителен дял в България те са с около 1/3 по-малко спрямо съответния дял на студентите в ЕС -ако за ЕС процентът е 15,7, за България той е 10. Ето извадка от общата таблица на Евростат за 2014 г.:

Научни сфери	Средно за ЕС	Средно за България
Изкуства	828200 души;4,4% от всички студенти	7200 души 2,6% от всички студенти
Хуманитарни науки	1 507 800 души 8,0% от всички студенти	13900 души 4,9% от вс. ст.
Журналистика и информация	297300 души 1,6% от вс. ст.	3510 души 1,2% от вс. ст.
Архитектура и градско планиране	316300 души 1,7% от вс. ст.	3700 души 1,3 от вс. ст.
Всички културни полета	2949300 души 15,7% от вс. ст.	28300 души 10% от вс. ст.

В глобализирания свят, при интензивните контакти и взаимоотношения в ЕС владеенето на чужди езици е със степен на задължителност.Ето малко данни:

- *Ползване на чужди езици /във възрастта 25-64 г./ според данни на Евростат от 2016 г. /изследването е провеждано през 2012 г./*

Държава	Без чужд език	С един чужд език	С два чужди езика	С три чужди езика
Средно за ЕС	34,3%	35,8%	21,1%	8,85
България	61,1%	24,4%	11,7%	2,8%

Според резултатите 61,1% от населението у нас във възрастта 25-64 г. не знае чужд език. Средно за ЕС този процент е два пъти по-нисък - 34,4. Тези, които знаят 3 чужди езика у нас са три пъти по-малко спрямо средното за Европа, а хората с два чужди езика – два пъти по-малко. Това вероятно забавя темповете на културно развитие и не

допринася за разширяването на контактите и съизмеримостта ни със света. **Оказва се, че в България знанието на чужд език е средно два пъти по-ниско.**

Четене на книги: При повечето държави се бележи спад в четенето – особено силен при Литва, Чехия и Словения /с по 10%/. **В България процентът на четящите намалява средно с по 1% годишно.** В Германия и Гърция обаче четенето се увеличава – не много, но все пак има известен ръст.

Обща културна активност. Доколкото проблемът е много важен не само от позициите на културата, но и гражданската активност, където България е на 127-мо място от 139 държави, ще си позволим по-обстоен коментар. Произволно са избрани няколко държави, за да имаме база за сравнение. Данните са представени в проценти спрямо активното население на страните.

държава	кино		Участия на живо /пърформънс/ Включва участие в пиеси, концерти, опери, балетни и танцови предст.		Културни забележителности Включва посещение на исторически паметници, музеи, художествени галерии или арх. обекти	
	2007	2011	2007	2011	2007	2011
България	18	26	40	32	30	28
Чехия	48	51	52	58	56	60
Германия	47	52	40	43	50	56
Гърция	49	42	44	49	25	27
Италия	51	51	32	44	46	45
Турция	19	23	15	17	22	25
Румъния	18	16	27	26	25	18

ЕВРОСТАТ за 2007-2011 г.

Интерес представлява разпределението по възраст на участващите в културните дейности. Тези данни са важни с оглед на евентуалните целеви групи на социалните предприятия и предприемачество.

- Процент на лицата, участвали в културни дейности поне веднъж през последните 12 месеца, по възрасти
- Представят се четири възрастови групи:
- 1: 25-34 г. 3: 45-54г
- 2: 35-44г 4: 55-64г.

държава	Кино				Участия на живо				Културни места			
	1-4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3
България	47	32	16	8	40	36	30	23	34	32	27	20

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

Чехия	71	59	42	28	64	59	55	52	64	63	60	55
Германия	68	57	51	32	36	42	45	47	52	54	58	58
Гърция	59	48	34	25	57	53	43	40	25	31	28	25
Италия	67	57	49	32	51	44	43	38	45	46	44	42
Турция	36	24	13	8	25	19	12	8	32	27	21	16
Румъния	31	16	9	5	37	25	22	15	28	18	13	9

Това, което бие на очи, е **в пъти по-ниската посещаемост на кино в България** /4 пъти по-ниска от Австрия и 2 пъти по-ниска от Гърция/. Като тенденция обаче при Гърция и Австрия се отбелязва известен спад в посещаемостта на кино.

В България обаче е налице ръст от близо 30% за 4 години. Тази тенденция на нарастване става още по-очевидна, като включим броя кина, прожекции и посещения в България в периода 2012 – 2015 г.:

Самодейност, участия на живо. Ето примерни данни за няколко държави:

държава	Участия на живо /пърформънс/ Включва участие в пиеси, концерти, опери, балетни и танцови предст.	
	2007	2011
България	40	32
Чехия	52	58
Германия	40	43
Гърция	44	49
Италия	32	44
Турция	15	17
Румъния	27	26

Изводите, които можем да направим, са следните:

Социалното предприемачество има широко поле за дейност във всички сфери на културата и изкуствата в Благоевградска област, доколкото общото състояние на културния живот е с около 1/3 по-неинтензивно от това за ЕС и за страната. Ето някои параметри::

Въпреки че културният календар на Благоевградския регион е богат и интензивен, винаги нещата могат да се правят и по-качествено. Както се казва, да се залага не толкова на броя проведени мероприятия, а на качеството. В тази връзка бихме споделили някои идеи.

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

Би било уместно да се създават и промотират нови, иновативни културни форми, привличащи повече участници, по-атрактивни, забавни и въздействащи в желана насока. Това включва усилия за:

- разработване и използване на нови, интерактивни форми, синтетични изкуства, по-интензивно използване на информационни комуникативни технологии, в чиито свят реално са потопени младите хора днес;
- разполагане на арт форми в нетрадиционни пространства – вкл. и улични атракции и ателиета, арт инсталации и пр.;
- смесване на форми, включващи изкуство + образование; култура + екология; култура + здраве и пр.;

Състезателното начало

Много подходяща форма е използването на състезателно, конкурсно начало – особено младите хора обичат да се състезават. Като се обяви състезание за нещо в сферата на културата, особено с награди /не задължително парични/, могат да бъдат привлечени деца от училища, читалища, детски градини, спортни клубове, граждани.

Привличане на нови публики

Публиката, която обикновено присъства на културните дейности /в читалищния салон или при представленията на открито/ като правило е със сходни характеристики – тук са, разбира се, организаторите, самите участници, техните близки, известен брой заклетите фенове на културата, случайно попаднали. Това ограничава параметрите на цялостния траен ефект на събитието. Необходими са целенасочени усилия за привличане на нови публики от различни социални и културни слоеве, което предполага задълбочено обмисляне и разработване на последователна комплексна стратегия за намиране на действени подходи в тази насока. При всички случаи е уместно специално да се канят хората от целевите групи на социалните организации – хора с увреждания, заплашени от социална изолация и пр.

Би било уместно да се подготви програма за повишаване на интереса и приобщаване на младите хора към културните събития, като се отчита спецификата, интересите и потребностите на младите хора.

Друг сериозен /и според нас – малко подценяван/ ресурс са хората от „златната възраст“ – те са много „благодарен“ контингент, остро нуждаещи се от възможности за по-активен социален и културен живот.

От пасивни наблюдатели в активни участници

Би било уместно да се използват форми и методи, допринасящи за превръщане на публиката от пасивен в активен участник в събитието. Впечатленията от целенасочените ни наблюдения на културни събития показват, че публиката е готова за активно съучастие и при подходящ подход би го приела с отворени обятия. Добре е още при планирането на дейността да се предвидят стимулиращите зрителското съучастие елементи и те да се използват максимално. Позитивен пример: община от български морски град наема професионални танцьори, които всяка събота и неделя надвечер, облечени не в носии, а във всекидневните си дрехи, подхващат хоро на площада под звуците на жива /или на запис/ музика. Целенасочено се създава впечатление у околните, че това са обикновени хора /не танцьори/, подхванали хоро. Към тях постепенно се присъединяват граждани – млади и стари – и на площада се завихря едно чудесно българско хоро – почти както едно време в неделя на селския площад. Така естествено се възраждат чудесни традиции.

Съществуват и богати нови форми за привличане и активно съучастие на публиката /вкл. игри, състезания, флашмоб пр./, които могат да се използват интензивно. А ако се използват и възможностите на социалните мрежи за организиране на хората, събиране, провеждане на популярни събития, ефектът би бил многопосочен и значим.

Ефектът на активизиране на широк кръг от участници от различни социални слоеве би могъл да се разшири и да се използва не само при самото представление, но и при всички етапи от подготовката и провеждането на културното събитие - още при етапа на планиране, през дизайна, организацията и реализация на цялостния замисъл. Добре би било за всеки етап да се търси максимално широко сътрудничество с хора от

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

различни институции и организации, с различна етническа, културна, социална принадлежност. Още при подготовката ще се имат предвид целевите групи, към които е насочено събитието – техните потребности, нагласи и очаквания. Т.е. ще се използват т.нар. парципативни технологии, включващи също адекватно предварително информиране на обществеността, създаване на дискуссионни форуми, блогове в Интернет, обсъждащи начинанието и пр. Така колкото повече хора се почувстват съпричастни, активни участници в подготовката на събитието, толкова повече би се мултиплицирал културният, социален и граждански ефект на събитието.

Практиката като изпълнители при културните активности да се включват главно любители /включително деца/ и от време навреме – професионални изпълнители /за вдигане на нивото, за стимулиране на интерес и привличане на публика и пр./, е уместна и дава добри резултати. Бихме препоръчали обаче по-разширено участие на изпълнители от различни социални, възрастови и етнически групи. Например картината на населението в Благоевградска област е доста пъстра в етническо отношение, но някак това се отчита главно при проекти с „ромска“ тема. Също – по-разнообразно участие на представители от различните образователни и културни институции – училища, детски градини, читалища, професионални гимназии, спортни школи/. Във възрастово отношение могат да се положат по-целенасочени усилия за привличане на доброволци и от т.нар. златна възраст.

В стратегическо отношение е необходимо да се обърне внимание на следните обстоятелства и да се полагат усилия за постепенното им преодоляване:

- **Броят на работещите в културния сектор е недостатъчен;**
- **Уседналостта на работното място** е пет пъти по-висока от средната за ЕС, което не стимулира развитието, иновациите, разширяването на дейността;
- **Броят на самонаетите лица** в сферата на изкуствата и културата е 2,5 пъти по-нисък от средния за ЕС. Все още предпочитаме да не поемаме рисковете на самонаемането;
- **Обучението на кадри** за сферата на културата е недостатъчен - броят на студентите по изкуствата и хуманитарните науки у нас е два пъти по-нисък от този в ЕС;

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

- Средно два пъти *по-малко хора у нас владеят чужди езици* спрямо населението на ЕС;
- Процентът на *четящите* в България намалява прогресивно с по 1% годишно.
- На *кино* в България се ходи 2 пъти по-малко от средните посещения за ЕС. Но в последните години се забелязва ръст в ходенето на кино средно с 5% годишно;
- Участието на живо в *художествената самодейност* намалява средно с 2% всяка година, като спрямо примерно Чехия то е два пъти по-ниско;
- Позитивен резултат се постига с откриване на нови *киносалони* в по-големите градове в Благоевградска област - интересът към кинопрожекциите рязко нараства;
- В България *популярността на театъра* е с около 1/3 по-ниска от тази в ЕС. Частните театри се радват на популярност. В Благоевградска област театър се гледа около три пъти по-рядко от другите региони у нас; Броят на представленията намалява;
- Броят на *музикалните прояви* в Благоевградска област в последната година намалява с около 1/3; броят на зрителите е почти два пъти по-малък /с 44%/;
- Посещенията *в библиотеките* в Благоевградска област е с около 1/3 по-рядко спрямо средната цифра за България. Но се забелязва рязка тенденция - броят на читателите и посещенията в библиотеките плавно нарастват;
- По показателя използване на *интернет вкъщи* Благоевградска област е на 16-то място от 28-те области в страната;
- По радиото в България *забавна музика* се излъчва в 10 пъти по-голям обем от сериозната музика, което е сериозен дисбаланс

11. Стратегически възможности за развитие на социалното предприемачество в сферата на културния туризъм

Ще започнем с един много интересен текст, залегнал в Закона за социалното предприемачество на Румъния. Член 20, ал.1 от този закон гласи: *Предоставяне на*

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

съдействие за насърчаване на туризма и свързаните с него дейности чрез използване на местното културно и историческо наследство;

И в т.2 от същия член: Средствата, които са необходими за финансиране на договорите, сключени от предприятието във връзка с мерките, посочени в алинея (1), точки (в) до (д), се одобряват от местните органи на управление и се планират в общинския бюджет. Оказва се, че дейностите от социалната икономика, свързани с развитието на туризма, в основния закон на Румъния за социалната икономика, са с допълнителни преференции и се планират от общинския бюджет!

Неслучайно културният туризъм е третата основна сфера, привлякла нашия интерес като стратегическа възможност за развитие на социална икономика в Благоевградска област. На него много се разчита за:

- Подобряване икономическия профил на региона;
- Създаване на много нови работни места;
- Подобряване качеството на живот на хората от региона;
- Съхраняване, опазване и възстановяване на културно-историческото наследство на региона, стимулиране на археологическите изследвания, превръщане паметниците на културата в туристически продукт;
- Изграждане на привлекателен образ на Благоевградска област за българи и чужденци и пр.

В област Благоевград съществуват добри условия за развитието на туризма както от гледна точка на природни дадености, така и от гледна точка на инфраструктура. Зимният туризъм е развит в населените места в северен Пирин – Банско, Разлог, Добринище. Рекреационния и спа туризъм в Сандански, Огняново, Марикостиново. Историческия и културен туризъм в Благоевград, Петрич, Мелник, Рожен.

Възможностите за трансграничен туризъм в региона, както и добрата хотелска база също благоприятстват възможностите за развитието на социалното предприемачество, тъй като дават възможност да се разшири дейността и в международен план с включване на туристически обекти от Р Гърция и БЮР Македония.

С разгръщането на различните видове туризъм на нейна територия – културен, спортен, ски-туризъм, рекреационен, селски, балнеоложки, екологичен и пр. се отварят нови работни места, развива се икономиката, местните общности се сплотяват и възпроизвеждат своите богати културни традиции, повишава се интересът към допълнително образование, свързано с туризма, намалява бедността.

Регионът много разчита на туризма за устойчиво развитие и за траен и стабилен икономически растеж. В това отношение Югозападна България притежава забележителен ресурс от природно и културно богатство като високи и красиви планини с неизчерпаем потенциал за развитие на планински, еко и ски туризъм, както и възможности за развитие на още множество зимни спортове. През територията на Югозападна България преминава транспортен коридор №4 на ЕС, което е важна предпоставка за развитието на туризма тук. На територията на Югозапада са разположени два от трите национални природни паркове на България – „Пирин“ и „Рила“, като парк „Пирин“ е регистриран като природна територия, защитена от ЮНЕСКО. Забележителни по количество и лечебна стойност са минералните извори в региона, което представлява мощен ресурс за развитие на балнео- и спа- туризъм. Определено най-впечатлява, обаче, материалното и нематериално културното наследство на Югозападна България като неизчерпаем ресурс за развитие на културния туризъм в региона и като възможност за включване и развиване на социалното предприемачество в тази стопанска ниша. Сред недвижимите паметници на културата с най-голяма сила блести, разбира се, Рилския манастир – най-големият български манастир, обявен за паметник под закрилата на ЮНЕСКО. Тук трябва да се прибавят Роженския манастир, архитектурния ансамбъл на Мелник, възрожденските архитектурни резервати Ковачевица, Долен, Вароша в Благоевград, античните градове Никополис ад Нестум, Хераклея Синтика, античният град при Сандански, забележителните тракийски мегалитни светилища и множество още високо стойностни и атрактивни за развитието на туризма недвижими паметници на културата. На територията на Благоевградска област функционират 7 държавни музея, в експозициите и фондовете на които са съхранени и изложени най-значими движими паметници на културата в региона. Водещо място сред тях има Регионалния исторически музей в Благоевград.

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

Забележително е и нематериалното културно наследство на Югозападния регион на България със съхранени и поддържано фолклорно богатство от народни песни, танци, народни празници и обичаи които дават допълнителен и силно оригинален ресурс за развитие на културния туризъм в региона. Ниша, в която социалното предприемачество би могло да се развие в най-голяма степен.

По посещение на т.нар .културни забележителности - исторически паметници, музеи, художествени галерии и архитектурни обекти гражданите на ЕС са сравнително по-активни от българите. Ако при нас процентът на посещаващите културни забележителности е 28, за Германия и Чехия той е два пъти по-висок. Но спрямо съседите ни – Гърция, Турция и Румъния, българите проявяват малко по-силен интерес към паметниците на културата /средно с около 5-8%/.

Може би е време да се разчупят, обогатят, „оцветят“ в съвременна тоналност традиционните форми на музейно представяне – за да се вписват в съвременния начин на живот и вкусове на хората.

В тази връзка създаването на социални предприятия в сферата на културния туризъм, които са значително по-гъвкави и адаптивни от държавните институции в тази област, би могло да се окаже възможното решение.

Културата е фундаментален елемент при планирането и създаването на туристическия продукт, еволюирал и приспособен към международния пазар, защото позволява на съответната страна да се различи, да има собствена идентичност и видимост. Според Стратегическия план за развитие на културния туризъм²⁸ бъдещата туристическа позиция на България трябва да разчита на четири конкурентни фактора – история, изкуство и култура, традиции и етно-гастрономия – валоризирайки своите най-силни характеристики. Това дава нови перспективи за развитието на социалното предприемачество в сферата на културното наследство и на културния туризъм.

Югозападна България притежава добра туристическа инфраструктура. Втора, след Черноморието хотелска база, подобряваща се пътна и комуникационна структура. Тя притежава завидно материално и нематериално културно наследство, което

²⁸ СТРАТЕГИЧЕСКИ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕТО НА КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

представлява сериозен ресурс за развитието на културен туризъм и в частност на социално предприемачество в тази сфера.

SWOT анализа за състоянието на културния туризъм в община Благоевград²⁹ показва, че основните проблеми са свързани със:

- социализирането на движимите паметници на културата - остарялата материална база в музеите и от там липсата на атрактивност на музейните експозиции. Проблемът е решим чрез привличане на повече европейски средства и обновяване и осъвременяване на музейните експозиции в областта. Добри практики в това отношение могат да се видят в съседна Гърция през последните 10-15 години.

Развитието на културния туризъм в този регион в немалка степен се влияе и от геополитически фактори. Отварянето на границите с Р Гърция, след присъединяването ни към ЕС дава нови, неизползвани досега възможности за развитието на културния туризъм в Югозападна България. Аналогичен процес напоследък се развива и по отношение на БЮР Македония.

Като слаби страни:

- липсата на финансиране на културно-историческите дейности по Закона за туризма,
- липса на статистически данни за туристо-потока в Благоевград.
- Остарял сграден фонд и фондохранилища и експозиции в РИМ-Благоевград
- Липса на единен координационен център за развитие на музеен туризъм и пр.

Сред възможностите за развитие са посочени:

- Разработване и предлагане на туристически атракции;
- подготовка на кадри в областта на екскурзоводското обслужване;
- ситуиране на сувенирни центрове край туристическите обекти.

В заключение - основни слабости, които следва да се преодоляват в сферата на туризма/респективно културния туризъм в Благоевградска област и които могат да бъдат сериозно предизвикателство, но и богата ниша за социалните предприятия от тази сфера:

²⁹ ПРОГРАМА ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА БЛАГОЕВГРАД 2015 – 2019г.

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

- *Голяма част от богатите ресурси за развитие на туризъм, вкл. и на културен туризъм, не са превърнати в туристически продукт за максимално оползотворяване на възможностите им;*
- *Липсва на достатъчно персонал с необходимата квалификация;*
- *Налице е слаба координация между всички звена, работещи в сферата на туризма;*
- *Недостатъчно се рекламират културно-туристическите обекти; не се използват адекватно възможностите на новите информационни технологии;*
- *Не се използват възможностите на доброволния труд;*
- *Липсва пълна база данни за всички туристически възможности и атракции;*
- *Необходимо е да се положи основата и да се развива трансграничното сътрудничество в сферата на културния туризъм с граничните Гърция и Македония;*
- *Необходимо е да се използват възможностите на местните общности – да се стимулират и мотивират за развитие на териториите им като културно-туристически обекти;*
- *Непълноценно използване на наличния ресурс от минерални води;*
- *Необходимост от по-активно популяризиране на дейностите от събитийния туризъм – фестивали, надпявания, събори и пр.;*
- *Недостатъчно се използват възможностите за културен туризъм - исторически, религиозен, винен и кулинарен, а също – допълване на спортния, екологичен, спа-туризма и пр. с културни дейности;*
- *Необходимост от подновяване и модернизиране на музейните експозиции;*

Област Благоевград

Места за настаняване 266

- брой Легла – 18 337

брой Легладено-нощия – 4 840 394

брой Реализирани нощувки – 1 379 465

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

бройПренощували лица – 624 198

бройПриходи от нощувки – левове575 536

Общов т.ч. от чужденциОбщов т.ч. чужденци202 791

Общов т.ч. от чужденци63 898 656

1. Повишаване осведомеността на заинтересованите страни относно същността и функционирането на социалната икономика

Подобряване на видимостта на социалното предприемачество

Цел 2: Създаване на партньорства и разпространение на добри практики в сферата на социалната икономика

Цел 3: Развитие на активна подкрепяща среда за развитие на субектите на социалната икономика

Приоритет 2: Създаване на подкрепящи структури за социалната икономика и социалните предприятия

1.Осигуряване на институционална подкрепа за социалната икономика

Приоритет 3: Информационно осигуряване на социалната икономика

Цел 1: Поддържане на информационна среда за развитие на социална икономика

Приоритет 4: Създаване на благоприятни условия за образование, обучение и изследвания в подкрепа на социалната икономика

: Разработване и прилагане на образователни и обучителни програми в областта на социалната икономика

2: Оценяване икономическото и социално въздействие на субектите на социалната икономика върху заетостта, социалното включване и постигането на социална и териториална кохезия

Приоритет 5: Създаване на благоприятна среда, стимулираща развитието на социалната икономика

: Оптимизиране на националната нормативна и стратегическа рамка за развитие на социалната икономика

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.

Този документ е създаден в рамките на проект „Трансграничен план за развитие и функциониране на механизми за подпомагане и насърчаване на социалното предприемачество в контекста на социална икономика и социални иновации“ (Action Plan for Social Entrepreneurship) с договор за субсидия № В2.9с.08/02.10.2017 г. Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на държавите, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014-2020. Цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ е на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява официалното становище на Европейския съюз, на участващите държави, на Управляващия орган и на Съвместния секретариат.